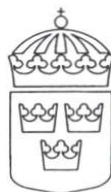

Riksdagens protokoll

1993/94:31

Fredagen den 26 november

Kl. 9.00 – 11.05

Protokoll
1993/94:31

1 § Svar på interpellation 1993/94:45 om genetisk krigsföring

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Margareta Viklund har i en interpellation ställt ett antal frågor till mig om genetisk krigsföring.

Utgångspunkten i interpellationen är att gentekniken i dag ger möjligheter att tillverka biologiska vapen av helt nya slag. Det är förvisso sant att den snabbt växande kunskapen inom biotekniken i allmänhet och gentekniken i synnerhet innebär önskade möjligheter att utveckla nya typer av biologiska stridsmedel, som kan vara av en helt annan karaktär än de sjukdomsalstrande mikroorganismer som tidigare låg inom vår föreställningsvärld.

Forskningen om människans gener, kanske mest uppmärksammas genom det stora internationella GENOM-projektet (även kallat HUGO-projektet efter organisationen Human Genome Organization), varigenom hela det mänskliga arvsanslaget i detalj kartläggs, leder nu till att ytterligare möjligheter till missbruk kan skönjas i framtiden. Kunskap om de mänskliga arvsanslagen skulle kunna användas för utveckling av stridsmedel, som selektivt riktades mot grupper med olika genetiska egenskaper.

Den snabba vetenskapliga utvecklingen inom det biotekniska området och möjligheten att med genteknikens hjälp tillverka nya agens för B-krigsföring har uppmärksammats inom FN:s nedrustningsarbete. Vid de senaste granskningskonferenserna av den s.k. B-vapenkonventionen från år 1972 har många länder verkat för att stärka konventionen. Så har förtroendeskapande åtgärder (confidence building measures) utvecklats där konventionsstaterna på frivillig basis årligen redovisar aktiviteter i syfte att öka öppenheten i fråga om bioteknikens användning och undvika misstolkningar mellan stater.

Vid den senaste granskningskonferensen år 1991 bestämdes dessutom att en expertgrupp skulle utvärdera möjligheter till att kontrollera eller verifiera B-vapenkonventionens efterlevnad. Detta arbete har just avslutats. Expertgruppen konstaterar att det i dag finns tekniska möjligheter att kontrollera efterlevnaden av konventionens regler. Därigenom kan förtroendet för konventionen stärkas, eftersom en verifikationsmöjlighet skulle bidra till att stater lever upp till sina skyldigheter enligt konventionen.

Sverige har genom Utrikesdepartementet och Försvarets forskningsanstalt varit mycket aktivt i denna process. Sverige har således innehaft ordför-

andeposter för olika tekniska delar av arbetet i Genève och har vid två tillfällen anordnat internationella arbetsmöten i syfte att mellan tekniska experter diskutera möjligheter och problem med verifikation av B-vapenkonventionen.

Utvecklingen av möjligheterna att ta fram genetiskt selektiva vapen följs noga av Försvarets forskningsanstalt i samverkan med universitetsforskare.

Det finns mot denna bakgrund all anledning att fortsätta vårt hittills starka engagemang och aktiva arbete i denna fråga.

Fru talman! Det är lätt att tydligt svara ja på alla tre delfrågorna i interpellationen:

1. Är försvarsministern beredd att verka för att Sverige även fortsättningsvis agerar kraftfullt på det internationella planet för att gällande regler om förbud mot biologisk krigföring respekteras? Mitt svar är ja.
2. Är försvarsministern beredd att verka för att genteknologins framsteg inte används för utvecklande av nya biologiska vapen? Mitt svar är ja.
3. Är försvarsministern beredd att verka för införandet av ett effektivt kontrollsystem för att övervaka utvecklingen inom genteknologins område vad gäller vapen? Mitt svar är ja.

Jag anser att den försvarsforskning som vi i dag har om biologiska stridsmedel – direkt under regeringen och med full insyn – är just vad vi behöver för att kunna följa utvecklingen från hotbildssynpunkt, bedöma skyddsbehov samt agera kraftfullt både nationellt och internationellt för att minska riskerna för missbruk av det i så många andra avseenden viktiga framtidsområde som biotekniken och gentekniken utgör.

Anf. 2 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Jag får tacka för svaret, som jag tycker är mycket positivt. Försvarsministern har ju svarat ja på alla de frågor som jag ställt. Men jag har ytterligare en fråga som jag redan inledningsvis vill ställa:

Är försvarsministern beredd att medverka till att de delar av den genetiska koden som skiljer olika folkslag från varandra hemligstämplas?

Fru talman! Jag är väl medveten om att jag har gett mig in på ett område som är både svårhanterligt och svårbegripligt. Men jag anser att detta område är så viktigt ur perspektivet mänskliga rättigheter att det måste lyftas fram i ljuset. Och var skulle det i så fall ske om inte i ett demokratiskt land där vi har möjligheter att både tala och påverka?

Det som har med människors tillblivelse och framtida förutsättningar att göra är mycket lockande områden för forskning och spekulationer på många olika sätt. Jag vill påstå att all forskning inte är god och inte har mänsklighetens bästa som utgångspunkt. Jag vill också påpeka att jag inte direkt är negativ till genforskningen som sådan om den står i mänsklighetens tjänst. Men det är forskningens svarta baksida, om jag kan uttrycka mig så, som oroar.

Genteknik är den del inom biotekniken där man direkt arbetar med arvsanlagen. Genteknik innebär att man med tekniska metoder, ofta med hjälp av biologiska värdar, mellanhänder, flyttar arvsanlag från en organism till en annan. Det är också möjligt att flytta genetiskt material från en art till en annan.

Gentekniken har gjort det möjligt att utveckla nya, effektiva skyddssystem. Som exempel kan nämnas vacciner och annan profylax samt metoder för tidig diagnostik. Samtidigt som gentekniken har fört mycket gott med sig finns det tyvärr också en mörkare sida i den här verksamheten.

De toxiner som i dag kan produceras med genteknik överträffar nervgasernas giftighet, påpekar bl.a. FOA i en artikel i Ny Teknik 1991:18. Man kan också framställa skraddarsydda vapen som det för fienden är nästan omöjligt att diagnostisera. Genom att komponera ihop anlag från olika organismer ointetgör man nästan alla chanser för upptäckt, även med de mest avancerade gentekniska metoder. Den ökade kunskapen om den mänskliga arvsmassan kan också få militära tillämpningar genom att man vet hur man skall slå ut vissa mänskliga egenskaper.

Fru talman! Den senaste forskningen har gjort det möjligt att "målstyra" toxiner till olika organ eller strukturer i människokroppen. Enligt Hans Wigzell, professor i immunologi, skulle det också vara möjligt att utveckla biologiska stridsmedel som utnyttjar genetiska skillnader mellan olika folkslag. Den etniska rensningen skulle på så sätt kunna bli total. Detta anser jag är mycket allvarligt, och det är också, tyvärr, relativt okänt för många – dvs. för oss vanliga människor.

Konventionen om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen förbjuder forskning, utveckling och lagring av biologiska vapen.

Men den konventionen är inte ett tillräckligt skydd. Den tillåter t.ex. skyddsforskning kring biologiska vapen. Sådan forskning ger kunskap dels om hur befolkningen kan skyddas mot biologiska vapen, dels om hur nya biologiska vapen kan framställas. Problemet är att det är mycket svårt att avgöra vad som i verkligheten kan klassas som offensiv försvarsforskning eller defensiv skyddsforskning.

Den mycket snabba utvecklingen beträffande biologiska stridsmedel och de toxiner som i dag kan produceras med genteknik är oroande. Under 1980-talet ökade kopplingen mellan biotekniken, militärforskningen och den militära tillämpningen markant. Från åren 1981–1986 ökade Pentagon t.ex. medlen för sitt program för ren biologisk försvarsforskning från 15,1 till 90 miljoner dollar årligen.

Fru talman! Jag berör områden som jag anser måste uppmärksammas mer och bevakas. Det vore djupt olyckligt om den ökade kunskapen om arvsmassan fick militära tillämpningar. Utnyttjande av genetisk kunskap för att utveckla vapen, anser jag, borde helt förbjudas.

Ytterligare ett problem är att ett verkligt effektivt kontrollsystem saknas. Från svenskt håll har B- och toxinvapenkonventionen från år 1972 länge kritiserats för sin brist på kontroll och verifikationsprocedurer, även om det enligt försvarsministerns svar i dag finns tekniska möjligheter att kontrollera efterlevnaden av konventionens regler. Men många länder, framför allt u-länder, är mycket tveksamma till långtgående verifikationsmetoder, då ju dessa kan användas som en förevändning för att få otillbörlig insyn i ländernas biotekniska industri eller användas för att få tillgång till unikt genetiskt material.

Som exempel kan också nämnas att Irak ännu inte har godtagit planerad

eller pågående övervakning för att förhindra att förbjudna kemiska och biologiska stridsmedel återanskaffas.

Det här är mycket svåra politiska frågor, tycker jag, som måste lösas. Det handlar ju om vår världs överlevnad. Det är bra att Sverige är kraftigt engagerat i de här frågorna. Men jag tycker att de också mera måste föras fram i ljuset.

Anf. 3 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Som framgår av mitt interpellationssvar till Margareta Viklund ser vi från Försvarsdepartementets och försvarets sida mycket allvarligt på den här utvecklingen. Vi följer den noga. Jag har själv vid ett antal tillfällen blivit informerad om utvecklingen på området, inte minst genom FOA. Jag vill nog påstå att vi har en så god bild av vad som nu håller på att ske som ett litet land rimligen kan ha.

Som också framgår av mitt interpellationssvar är det Sveriges inställning att vi skall skapa goda verifikationsprocesser – eller, på vanlig svenska, kontroll över vad som håller på att ske. Vi skall se till att redan ingångna konventioner på det här området verkligen respekteras. Vi skall också vara beredda att införa nya kontrollåtgärder om det skulle visa sig vara nödvändigt med tanke på den snabba utvecklingen på området.

Jag är av den bestämda uppfattningen att det just härvidlag på detta område är viktigt att man så tidigt som möjligt griper in och försöker förhindra att inte minst den här typen av vapen, som det är lätt att hantera men som det är svårt att kontrollera, framför allt inte kommer till användning vid olika former av terroristaktiviteter m.m. De är ju en möjlighet till användning som vi sällan tänker på i de här sammanhangen när vi talar om hur olika stater forskar och utvecklar olika former av biologiska vapen – inte minst har man tidigare gjort det.

Det är emellertid viktigt att slå fast att genforskningen också innebär stora möjligheter för mänskligheten. Vi kan därför inte införa någon form av generell förbud på det här området. Detta är en besvärlig avvägningsfråga. Jag som försvarsminister är knappast lämpad att svara på frågan om var gränserna går för vilken genforskning som skall tillåtas och hur den skall bedrivas. Där försiggår ju en mycket intensiv debatt sedan ett antal år tillbaka.

Margareta Viklund ställde ytterligare en fråga utöver de tre som fanns med i interpellationen. Det gäller då möjligheterna till sekretess på det här området. Jag vill gärna säga att jag tycker att det här är en svår fråga. Det är inte möjligt för mig som inte är tekniker eller forskare att säga vad som rimligtvis bör hemligstämplas och var det kan finnas anledning att i själva verket ha så stor öppenhet som möjligt. Det är en fråga som vi skall följa. Det går inte att här i riksdagens talarstol gå in på vad som är möjligt och önskvärt att hemligstämpla eller inte.

Anf. 4 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Jag håller helt med försvarsministern om att det här är mycket svåra frågor, vilket jag också påpekade i mitt anförande. Men det är också väldigt viktigt att de förs fram i ljuset, så att vi vanliga människor får reda på vad som pågår på forskningsområdet.

Eftersom det är så svårt att veta var gränserna går för den positiva och den negativa användningen, om jag får uttrycka mig så, är det väldigt viktigt här att man samarbetar över gränserna – både över forskar- och användargränserna och över landgränserna – på det här området. Det gäller att bestämma sig: Hit får vi gå, men inte längre. Det måste också finnas gränser för den här forskningen och framför allt för tillämpningen av den. Det är oerhört viktigt att regler fastställs.

Min sista fråga har inte diskuterats så mycket. Jag frågade alltså om försvarsministern är beredd att medverka till att den genetiska kod som skiljer olika folkslag från varandra hemligstämplas. Eftersom den frågan inte har diskuterats så väldigt noga undrar jag om det finns några planer på att sätta i gång en sådan diskussion som överbryggar olika fakulteter, olika kunskaper och olika aktiviteter.

Anf. 5 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! När det gäller ett eventuellt hemligstämplande av den genetiska koden pågår en diskussion. Jag kan knappast här i riksdagens talarstol, i synnerhet som frågan inte fanns med i Margareta Viklunds interpellation, gå in på detta nu. Det är en fråga som får beredas i sedvanlig ordning. Man får väga för- och nackdelar med sekretess på detta område. Ibland finns det också stora fördelar med en öppenhet på det här området. Men alldeles självklart skall vi se över den debatten och se vad som kan vara mest rimligt.

Margareta Viklund tar upp frågan om ett internationellt samarbete på området. Då vill jag säga att Sverige har ett gott rykte i dessa sammanhang. Vi har varit pådrivande. Vi har varit väldigt engagerade. Jag tror att Sverige har spelat en stor roll, och kommer även i fortsättningen att göra det, för att få rimliga etiska regler på detta område.

Ärligt talat tror jag inte att det är detta som är den stora problematiken. Det finns en lång rad områden där det finns utomordentligt bra internationella konventioner. Jag tänker då på de kemiska vapnen, på icke-spridningen av kärnvapen m.m. Problemet är ju att det finns länder som antingen icke skriver på de här avtalen eller också, även om de har skrivit på avtalen, helt enkelt inte följer dem.

Anf. 6 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Jag håller helt med om det sistnämnda. Ja, jag håller nog med om det mesta som försvarsministern här har framfört. Det är väldigt bra att Sverige har varit pådrivande när det gäller olika mänskliga frågor och när det gäller olika frågor i FN-sammanhang osv.

Det är oerhört viktigt och angeläget att vi fortsätter att vara denna pådrivande kraft, för det behövs som världen i dag ser ut. Vår värld är ju full av förskräckliga vapen som jag tror skulle kunna ta död på oss alla och göra vår värld helt obebodlig. Även om t.ex. kärnkraftverket i Tjernobyl inte är vad vi menar med ett vapen så åstadkom ändå det här, för fredliga ändamål använda, kärnkraftverket ohälsig skada vid den olycka som skedde. Det tycker jag är ett exempel på vad en för fredliga ändamål använd teknisk utveckling oavsiktligt kan åstadkomma. Den avsiktliga verkan av kärnkraften har vi ju kunnat se, bl.a. när det gäller bomberna över Hiroshima.

Genetiken kan också stå till mänsklighetens tjänst. Men den kan även vara ett ohyggligt vapen med teknikens hjälp i onskans och förintelsens tjänst.

Den stora politiska framgången med att få till stånd ett avtal om förbud mot kärnvapen – försvarsministern var inne på den frågan – är egentligen ganska meningslös, om världens länder inte har råd eller inte kan förstöra den ohyggliga mängd kemiska vapen som finns i lager. Sådana signaler kommer ju bl.a. från det forna Sovjetunionen beträffande de stora lager som där finns.

Samma sak gäller de biologiska vapnen. Ett redan framställt vapen existerar ju. Jag tycker att det är fruktansvärt meningslöst att framställa en massa dödliga, ohyggliga vapen som hela mänskligheten sedan skall gå omkring och vara rädd för och som stater arbetar fram fördömande deklarationer, resolutioner och konventioner mot. Förhoppningsvis kommer man sedan fram till att de stora vapenlagren för dyra pengar skall förstöras. Från mänskliga och tidsbesparande aspekter och med tanke på ekonomiska konsekvenser måste det väl vara mer angeläget att förhindra sådana vapens tillkomst. Eller finns det inga motkrafter över huvud taget som gör att man kan stoppa sådant här?

FN talar i dag om behovet av preventiva insatser, tidig observation, rapportering och politiska aktiviteter. Orden fredsskapande och fredsbevarande aktiviteter används flitigt. Att i det läget dra en tystnadens och därmed också en tillåtande mantel över den genetiska forskningen och den gentekniska användning som har med krigsvapen att göra anser inte jag vara fair play. Det är att tala med dubbla tungor. Den genetiska forskningen och den gentekniska verksamheten måste upp i ljuset. Det tror jag att jag har sagt tre gånger nu.

Anf. 7 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Jag delar helt Margareta Viklunds inställning när det gäller att få en begränsning av den typ av vapen som det här handlar om. Det är emellertid inte alldeles enkelt. Om Margareta Viklund kan ta Saddam Hussein och Kim Il Sung i örat och få dem på bättre tankar har hon mitt fulla stöd, men jag tror inte att det blir alldeles enkelt.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Svar på interpellation 1993/94:36 om bistånd till familjeplanering i tredje världen

Anf. 8 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Kristina Svensson har frågat mig hur jag kommer att verka för att kvinnor i tredje världen erbjuds familjeplanering och säkra aborter samt vilken strategi regeringen har inför Kairokonferensen.

Det mycket stora antalet illegala aborter som årligen utförs i världen innebär ett enormt lidande för kvinnor och barn. Årligen dör ca 200 000 kvinnor som en direkt följd av aborter. Dessutom tillkommer ytterligare 5–10 miljoner allvarliga komplikationer som är relaterade till aborter. I vissa länder

är mödradödligheten så hög som 40 % av de aborterande kvinnorna. Som Kristina Svensson betonat innebär dessa förhållanden ett oerhört lidande även för kvinnans tidigare barn som blir moderlösa. Många barn dör också som en direkt följd av att deras mödrar dött.

Jag tror ingen som konfronteras med fakta av detta slag kan förbli oberörd. Regeringen har inför nästa års FN-konferens om befolkning och utveckling intensifierat sina ansträngningar för att bidra till att lindra nöden och lidandet.

Utgångspunkten för vårt agerande är att frågor av detta slag måste ses utifrån ett helhetsperspektiv. Det är nödvändigt att ta hänsyn till sociala, kulturella, etiska och ekonomiska sammanhang. Vår uppgift är att angripa obalansen mellan människor och de resurser som står till deras förfogande. Sådana obalanser uppstår som en följd av fattigdom, främst i u-länder, och destruktiva livsstilar, särskilt i i-länderna. Sambanden är ofta komplexa, vilket gör att man inte kan förorda lösningar som går att tillämpa överallt.

Det övergripande målet för att minska kvinnors och barns lidande i detta sammanhang måste utgå från hänsyn till kvinnornas värdighet, jämställdhet och välfärd.

Att stärka kvinnors rättigheter är ett mål i sig, men har också inflytande på den familjebildning som kvinnan kan kontrollera. Ekonomiska och sociala rättigheter är nödvändiga för att hon skall kunna fatta de beslut som är avgörande för hennes och barnens framtid, legala rättigheter för att hon skall kunna hävda sin rätt som individ.

Utbildning och hälsa är väsentliga inslag för att kunna nedbringa antalet aborter och förbättra kvinnors och barns livsvillkor.

Sexuell och reproduktiv hälsa bör främjas som en särskild del av kvinnors och mäns möjligheter att kontrollera sina liv och att nedbringa sjuklighet och dödlighet i samband med sexuell och reproduktiv ohälsa. Familjeplanering är en del av detta större begrepp och innefattar service av olika slag i samband med rådgivning och distribution av preventivmedel. De måste vara säkra, lättillgängliga och billiga. Fler manliga preventivmedel behövs.

Den svenska nationalkommittén för att förbereda befolkningskonferensen tillsattes redan för ett och ett halvt år sedan. Kommittén har redan aktivt deltagit i FN:s förberedelser och har också haft tillfälle att grundligt penetrera de frågor som ligger högst på FN:s dagordning inför konferensen. Tillgång till sexualupplysning är ett viktigt medel för att undvika oönskade graviditeter och förebygga abort, som aldrig kan ses som ett preventivmedel. Möjlighet till säker och legal abort för de kvinnor som anser en abort absolut oundviklig är ett mål för det fortsatta arbetet.

Särskilda insatser är nödvändiga för att nå tonåringar, som annars riskerar att hamna utanför sådan upplysning. Nationalkommittén anser att denna fråga bör drivas tydligt och kraftfullt. Jag ansluter mig till denna uppfattning. Kommittén kommer att inför konferensen presentera bl.a. två rapporter med inriktning dels på kvinnans situation, dels på tonåringar och sexualitet.

Både SIDA och Styrelsen för u-landsforskning, SAREC, förbereder särskilda insatser inför konferensen. SIDA håller för närvarande på att utarbeta en strategi på befolkningsområdet med en särskild handlingsplan på området sexuell och reproduktiv hälsa. SIDA och SAREC förbereder gemensamt en

internationell konferens i Zimbabwe för beslutsfattare och forskare från ett stort antal u-länder. Särskilt viktiga teman under konferensen är könsroller, tonåringar och deras problematik samt reproduktiv hälsa.

Sverige är en av de främsta förespråkarna för stöd till de båda internationella organisationerna FN:s befolkningsfond, UNFPA, och Internationella familjeplaneringsfederationen, IPPF. Vi är också en av de största bidragsgivarna till dessa organisationer. Båda organisationerna deltar aktivt i förberedelserna inför befolkningskonferensen.

Ett särskilt initiativ utgörs av den oberoende kommission för befolkning och livskvalitet som bildats för att skapa och sprida en ny insikt om befolkningsfrågorna nationellt och internationellt. Kommissionen, som stöds av bl.a. Sverige, lägger fram sin slutrapport 1995.

Jag anser att en större del av det svenska utvecklingssamarbetet bör gå till de befolkningsrelaterade insatser som jag här har pekat på. Det är samtidigt viktigt att understryka att biståndet spelar en begränsad roll i dessa sammanhang. Huvudansvaret ligger på de berörda regeringarna, att föra en sådan politik som främjar de uppsatta målen. För svensk del är det därför viktigt att verka för en ansvarsfull och konsekvent ekonomisk och social politik i dessa länder. Det är där de stora förändringarna måste ske.

Anf. 9 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Jag får tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Det här svaret är både intressant och klarläggande. Det är klarläggande på en mycket väsentlig punkt.

Under hösten har tendenser förstärkts som givit anledning till stor oro. Jag syftar på den förskjutning i synen på aborter och familjeplanering som vi har kunnat urskilja. Här i Europa har rätten till fri abort ifrågasatts och begränsats, t.o.m. förbjudits i några länder. Abortdebatten i länder som Tyskland, Polen och Litauen har manifesterat en tillbakagång i synen på aborter. Kvinnor är djupt oroad och skrämda långt utanför de här ländernas gränser.

Den här fundamentalistiska synen på tillgång till säker abort och tillgång till familjeplanering har dessutom cementerats genom påvens budskap i den encyklika, Veritas Splendor, som publicerades i oktober i år. Där slår påven fast att all familjeplanering är förbjuden. Det är alltså budskapet till den katolska kyrkans 980 miljoner medlemmar.

Jag tycker mig också ha sett tendenser i den här riktningen i synen på rätten till fri och säker abort bland företrädare för kds här i riksdagen. I debatten om mänskliga rättigheter i onsdags sade partiets representant Margareta Viklund: "Det är – – – viktigt att svenskt bistånd inte kopplas ihop med abortfrågan." Det tycker jag är ett märkligt påstående.

Jag kan påminna om vad Timothy Worth, som representerar Clintonadministrationen sade på det förberedande mötet inför Kairokonferensen i New York i våras: Den amerikanska positionen är att stödja reproduktiv hälsa, inklusive tillgång till säker abort.

Det är därför jag menar att biståndsministrarnas svar är klargörande och mycket viktigt i den här frågan, eftersom biståndsministern också är partiledare för kds.

Jag tolkar alltså svaret så att kds står upp för rätten till fri och säker abort. Jag tolkar också svaret så att familjeplanering är ett mycket viktigt instrument för att möta den galopperande befolkningstillväxten. Min första fråga måste bli: Har jag tolkat svaret rätt?

Min interpellation har flera dimensioner. Ytterst handlar den om hur vi hejdar befolkningstillväxten, dvs. hur vi kan stabilisera befolkningen till att inte överstiga 10 miljarder. Den siffran betyder att familjestorleken baseras på två barn i början av år 2000.

Men min interpellation handlar också om hur vi ger möjlighet för tredje världens kvinnor att leva ett drägligt liv och hur vi medverkar till att förbättra kvinnornas levnadsvillkor.

Den handlar också om hur ger vi barn i tredje världen de rättigheter som i barnkonventionen slagits fast, dvs. ger varje barn rätt till trygg uppväxt, skydd och utbildning.

För att nå dessa mål är familjeplaneringsinsatser av avgörande betydelse.

Unicef har nyligen i en rapport pekat på att familjeplanering är den i särklass bästa och billigaste teknologi som vi känner till för att möta befolkningstillväxten. Att satsa på familjeplanering är alltså i högsta grad kostnads-effektivt.

Jag har fått en siffra som förvånade mig mycket, men jag har kollat upp saken. Man uppskattar att det totalt skulle kosta 90 miljarder svenska kronor att år 2000 ge allmän tillgång till preventivmedel. Det är i det här sammanhanget en mycket låg kostnad. Att man når resultat visar kampanjer i Indonesien, Thailand och t.o.m. Kenya.

År 1989 ägde ett viktigt FN-möte rum i Amsterdam, ett forum om befolkningsfrågor. Där antogs en deklaration där deltagande länder förband sig att verka för att 4 % av biståndsinsatserna skulle gå till familjeplanering.

Sverige var i slutet av 50-talet pionjär på det här området men drabbades av bakslag under tidigt 80-tal. Nu har insatserna åter ökat, mycket beroende på tryck från politiker här i riksdagen. 1991 avsatte vi 1 % av biståndsbudgeten till befolkningsinsatser. Budgetåret 1992/93 hade andelen ökat till 2,5 %. Största delen satsar vi multilateralt på FN:s befolkningsfond.

Norge, som är ett föregångsland i så mycket när det gäller bistånd, är även i det här sammanhanget en förebild: 4,5 % av den totala biståndsbudgeten går till befolkningsinsatser.

Min andra fråga till biståndsministern blir: Betyder det positiva svar som statsrådet har lämnat i dag att biståndsministern är beredd att leva upp till Amsterdamdeklarationen? När kommer Sverige att avsätta 4 % av sin biståndsbudget till familjeplaneringsinsatser?

Anf. 10 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Ju längre jag har arbetat med bistånds- och MR-frågor, desto klarare har jag fått insikten att det är ett fattigdomsinriktat bistånd, riktat till kvinnor och barn, som måste få högsta prioritet.

Jag kom för två tre dagar sedan hem från en resa då jag besökte Thailand, Bangkok och Bangladesh. Det råder ingen som helst tvekan om att det i dessa länder, och i rader av utvecklingsländer, fordras att den mentala, legala, traditionella – och vad man än vill räkna upp, höll jag på att säga –

inställningen till kvinnan förändras, och förändras drastiskt. Det handlar om att visa kvinnan värdighet, att ge henne integritet. Det handlar om att på något sätt implementera, på ett positivt sätt indoktrinera, insikten om att varje individ helt oberoende av kön har ett och samma värde, alltså ett okränkbart värde.

Det arbetet måste bedrivas på utomordentligt bred front. Det handlar sannerligen icke enbart om en sektor utan om en inställning till kvinnan, till könet, som sitter i märgen hos många män i dessa länder. Därför måste alla tänkbara insatser till.

Vi känner till att kvinnor i vissa delar av världen kastas i fängelse när de blivit våldtagna. Motiveringen är att de borde ha hållit sig undan, så att de inte hade kunnat våldtas. Vi känner till hur kvinnor inte får sina äktenskap registrerade och därför kan hunsas och psykiskt och fysiskt torteras. De blir totalt lottlösa när mannen ger sig i väg. Vi känner till hur kvinnor utsätts för det mest bestialiska våld av mannen därför att svärföräldrarna inte snabbt och i tillräcklig omfattning betalade för att mannen gifte sig med kvinnan. Vi vet att småflickor i åtskilliga länder får sina underliv söndertrasade av snuskhumrar från väst som vill ha unga flickor som man tror inte ännu har hunnit smittas av hiv.

Jag kan inte tänka mig någonting annat än att varje individ som står mellan valet mellan legal och illegal abort förespråkar den legala aborten. Men jag kan å andra sidan inte få för mig att någon tror att man löser kvinnans eländiga situation och lyfter upp henne på ett värdighetens plan genom att vi i Sverige skulle gå i bräsch för att försöka få länder i u-världen att acceptera legal abort. Det är inte görligt vare sig ekonomiskt eller medicinskt att få det att fungera i dessa länder. Att dela ut preventivmedel till alla i dessa länder och tro att detta reder ut befolkningstillväxten menar jag är en helt "vilsen" uppfattning.

Vad som krävs för att hejda befolkningstillväxten, fru talman, är – det är man numera allmänt överens om – att tränga tillbaka fattigdomen. När människor får en någorlunda värdig tillvaro materiellt, medicinskt och socialt anser de att det inte är rimligt att sätta så många barn till världen som för närvarande är fallet.

Vi får också komma ihåg i det här sammanhanget, fru talman, att själva aborterandet i vissa delar av vår jord innebär ett nedvärderande av flickan, av kvinnan, eftersom man med hjälp av selektiva aborter väljer bort flickfoster. Det kan man exempelvis visa statistiskt i ett så gigantiskt land som Kina.

Jag är glad över att Kristina Svensson har uppfattat mitt svar som tillfredsställande. Jag står självfallet för det jag säger i det och tycker att det skall tolkas för vad det är.

Anf. 11 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Nu fick jag inte svar på de frågor som jag ställde. Det gäller alltså ökningen av befolkningsinsatser som del av den svenska biståndsbudgeten. Där vill jag gärna ha ett klarläggande.

Jag tycker att biståndsministern är värd all heder genom den ambition och det engagemang som genomlyser statsrådets arbete: att angripa fattigdomen har den högsta prioriteten i biståndsarbetet. Jag är väldigt glad över att vi

kan dela den uppfattningen. Det handlar om att förändra attityden till kvinnor. Det är självklart att kvinnor har samma värde som män.

Jag tycker att det är skönt att höra statsrådet ge uttryck för så stort engagemang. Däremot har vi tydligen olika uppfattning när det gäller synen på insatser för familjeplanering. Jag är inte den enda som står för åsikten att det är nödvändigt att satsa ytterligare på familjeplanering för att stabilisera befolkningstillväxten – ett stort antal forskare, FN-organ och bl.a. Clintonadministrationen står också för den. Men det är ett mycket komplext material. Man kan inte se en enda lösning. Det handlar också om att satsa ytterligare på andra former av reproduktiv hälsa, utbildning osv. Men denna enda åtgärd, att satsa på familjeplanering och säker och legal abort, vet vi ger mycket goda resultat.

Jag nämnde i min inledning att jag ser olycksbådande tendenser från katolska länder i den här frågan. Det är intressant att se hur katolska givarländer ställer sig till att stödja familjeplanering. Det är ingen prioriterad fråga för länder som Frankrike, Portugal, Italien och Irland.

En annan intressant sak att notera är det som hände i New Delhi i oktober. Då hade vetenskapsakademierna i världen samlats till ett första toppmöte för att diskutera befolkningsfrågan. Man hade utarbetat ett dokument. Bl.a. Svenska vetenskapsakademien hade deltagit i det arbetet. Väldigt många av de internationella vetenskapsakademierna, framför allt från de katolska länderna, hittade mängder av undanflykter för att slippa att skriva på deklARATIONEN. Det var ytterligare ett bakslag.

Biståndsministern är partiledare för ett kristdemokratiskt parti. Jag skulle vilja ha svar på en väldigt viktig fråga: Arbetar biståndsministern för att stärka och bredda hållningen bland de kristdemokratiska partierna till legal och säker abort och till ökad familjeplanering?

Anf. 12 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Jag skall hålla mig kort. Någonting som jag har sagt apostroferades. Det var säkert rätt att jag hade sagt det, och jag tar inte tillbaka det, men det måste sättas in i sitt rätta sammanhang. Jag har inte orden framför mig, men jag pekade på att olika kulturer har olika syn på abortfrågan och också på människovärde. Att i det sammanhanget – som biståndsministern uttryckte sig – gå i bräsch för att koppla ihop abortfrågan med det svenska biståndet skulle vara mycket olyckligt, och det vidhåller jag.

Anf. 13 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Jag skall försöka svara på en del frågor.

De svenska biståndsinsatserna inom befolkningsområdet är betydande. Jag tror att Kristina Svensson uppfattade att jag i mitt svar och i mitt första inlägg sade att jag tycker att biståndsinsatserna ytterligare bör förstärkas.

Vi kan också vara överens om att definitionen på sådana befolkningsinsatser alltid är en tolkningsfråga. Om man använder sig av den definition som FN:s befolkningsfond har, lämnade Sverige förra budgetåret ca 360 miljoner kronor till direkt befolkningsrelaterat bistånd. Det motsvarar ca 2,6 % av det totala biståndet. Denna andel är en och en halv gånger större än genomsnittet inom världens samlade bistånd. I detta belopp ingår insatser för sexu-

ell och reproduktiv hälsa inklusive familjplanering, information, utbildning, kommunikation, utarbetande av riktlinjer för befolkningsområdet, forskning, insamling av data osv.

Det multilaterala biståndet uppgår till ca 215 miljoner kronor. De största mottagarna är FN:s befolkningsfond UNSPA, Världshälsoorganisationen WHO, FN:s barnfond Unicef och Världsbanken.

Det bilaterala biståndet och insatserna för forskning och de enskilda organisationerna uppgick förra året till ca 145 miljoner kronor.

En vidare definition av begreppet är enligt min mening önskvärd. En sådan omtolkning av befolkningsbegreppet får sägas ligga i mandatet för nästa års konferens om befolkning och utveckling. Konferensens övergripande teman är Befolkning, Bärkraft och ekonomisk tillväxt och Hållbar utveckling. Redan innan konferensen har gjort denna tolkning bör man åtminstone inkludera åtgärder som är direkt relaterade till befolkningsfrågan, t.ex. åtgärder för att stärka kvinnans ställning, området sexuell och reproduktiv hälsa inklusive hiv/aids, utbildning och insatser för att minska barnadödligheten.

Fru talman! Sedan skulle det vara mycket intressant att under litet andra former än vad en interpellationsdebatt medger föra resonemang om katolicismen och om påvens agerande. Jag vågar drista mig att rekommendera vår tidigare ambassadör i Vatikanen Lars Bergqvists senaste bok. Han beskriver skillnaden mellan mentaliteten, sättet att se och tänka söder om alperna och norr om alperna. Det rasslar till åtskilligt mer norr om alperna när påven har uttalat sig än vad det gör söder om alperna.

I den katolska idén och läran sätts alltid ribban väldigt högt. Man är också medveten om att man inte klarar att nå upp till eller komma över denna ribba. Nu uttrycker jag mig väldigt enkelt och rättframt för att inte alldeles fastna i dessa resonemang. Vi här uppe i vår del av Europa skall komma över ribban. Som parallell kan man ta att Sverige i dag har implementerat – som det ju heter på UD-språk – fler av EU:s regler, paragrafer och synsätt än vad EU-medlemsstaterna själva har gjort. Titta på Italien eller på Belgien, där Bryssel ligger! Man har alltså en annan syn än vad vi har. Vårt sätt att se det hela är att vi till punkt och pricka skall komma över ribban, medan man söder om alperna talar om – nu får man inte använda utländska här i kammaren, men jag dristar mig ändå att använda ett italienskt uttryck – cultura del perdono, en förlåtelsens kultur.

Fru talman! Därför går det inte alltid att se på det som påven säger på det sätt som vi gör med vårt lutherska arv. Sedan kan man naturligtvis resonera om huruvida ribban ändå ligger för högt eller hur det förhåller sig.

Fru talman! Jag har att stå till svars som biståndsminister för den svenska biståndspolitiken, och jag har här också försökt att ge ett ganska omfattande svar. Tack.

Anf. 14 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Jag tycker inte att detta är rätt tillfälle, vare sig för en teologisk debatt eller en EU-debatt.

Jag uppfattar oroande tendenser när det gäller synen på fri och säker abort och på befolkningsfrågan från påven och i de katolska länderna. Jag vill gärna ha biståndsministerns reaktion på detta.

Sedan vill jag lyfta fram två formuleringar ur svaret. "Möjlighet till säker och legal abort för de kvinnor som anser en abort absolut oundviklig är ett mål för det fortsatta arbetet." Det är en väldigt bra formulering. Jag är glad för att den står där.

Vidare säger biståndsministern: "Jag anser att en större del av det svenska utvecklingssamarbetet bör gå till de befolkningsrelaterade insatser som jag här har pekat på." Också detta är ett väldigt bra svar.

När det gäller definitionen av befolkningsfrågor, tycker jag att vi skall hålla oss till FN:s definition. Det var den som man utgick ifrån i Amsterdam-deklarationen, i vilken man uppsatte målet 4 %. Det är bra att vi har höjt vår ambition och att vi från 1 % nu är uppe i 2,6 %. Men hur långt är biståndsministern beredd att gå ytterligare?

Fru talman! Denna debatt handlar om befolkningstillväxten, om kvinnornas situation och om synen på legal och säker abort. Jag vill sammanfattningsvis säga att så länge kvinnor inte har tillgång till preventivmedel, kommer kvinnor att efterfråga möjligheter till abort. Om rätten till legal abort begränsas, kommer antalet illegala aborter att öka. Vi vet att aborter som genomförs på sjukhus under säkra former innebär närmast obefintliga risker för kvinnors liv. Man räknar med att det bara är en kvinna av 100 000 som förlorar sitt liv. Men av de 50 miljoner aborter som utförs är hälften illegala, och majoriteten av dessa utförs i u-länderna. I Bangladesh dog var 40:e kvinna av dem som genomgick en illegal abort. Abort är alltså en vanlig dödsorsak bland kvinnor i tredje världen.

Min slutsats är att man måste investera mer i biståndsinsatser för kvinnor. Det är vi tydligen överens om. Det är en komplex bild. Det handlar om insatser för reproduktiv hälsa, för familjeplanering och om att ge möjligheter till säker och legal abort. Vi måste självfallet ha ett helhetsperspektiv. Utbildning är otroligt viktigt.

Anf. 15 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Jag blir litet förvånad när Kristina Svensson helt plötsligt säger att detta inte är rätta tillfället för en teologisk debatt eller en EU-debatt. Det var ändå Kristina Svensson som vid ett flertal tillfällen lyfte fram påven i diskussionen. Såvitt jag förstår är det en i allra högsta grad teologisk person. Det var ju därför som jag kände mig föranlåten att avleverera mitt svar.

Jag tänker inte här pricka in något exakt procenttal när det gäller det som vi skall nå upp till. Det är fel väg att gå. Vi skall se efter vilka kloka, konstruktiva och effektiva projekt som vi finner lämpliga.

Kristina Svensson sade att kvinnor så länge de inte har tillgång till preventivmedel kommer att efterfråga abort. Jag tror att detta är en litet för förenklad syn. Kvinnan befinner sig tyvärr och åter tyvärr i en så underdånig, nedpressad ställning i många länder att hon knappast har chans att använda preventivmedel ens om hon själv skulle önska. Fattigdomen är så total och omfattande att för att hon över huvud taget skall efterfråga något sådant som preventivmedel måste rejäla insatser göras för att lyfta upp henne ur hennes fattigdom, ur hennes illiterata situation och ur hennes – vilket det många gånger talas om – totala beroende av manssamhället.

Abort nämndes i samband med situationen i Bangladesh. Jag har kvar bil-

der på näthinnan efter att för några dagar sedan ha varit i byar på landsbygden i just Bangladesh. På vägen hit i morse läste jag en rejäl bunt urklipp om hur kvinnorna har det just därför att – som jag nämnde tidigare – många män inte tycker att svärföräldrarna har betalat tillräckligt för att männen skall ta hand om deras döttrar. Det är den mest vedervärdiga läsning. Det är ett "förtrampande" av kvinnors värdighet som kan uppröra en djupt inne i själen.

Fru talman! Som avslutning vill jag bara ha sagt att det inte hjälper med västerländskt sofistikerat resonerande. Det krävs att i-världen tar ett ansvar och ser till att en större utjämning sker mellan i- och u-länder.

Överläggningen var härmed avslutad.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 9.51 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 9.56 i väntan på att statsminister Carl Bildt skulle infinna sig i kammaren för att lämna svar på interpellation nr 30.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 9.56.

3 § Svar på interpellation 1993/94:30 om privatisering av offentlig verksamhet

Anf. 16 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag börjar med att be talmannen och kammarens ledamöter om ursäkt för sen ankomst. Den beror på att vi har haft partiöverläggningar om författningsreformen. Representanter för massmedierna ställde därefter anspråk på att jag skulle svara på frågor om det ärendet, och om en lång rad andra mer eller mindre aktuella spörsmål.

Widar Andersson har ställt fyra frågor till mig angående konsekvenserna av regeringens önskan att privatisera offentlig verksamhet. Han har frågat mig om en klar gränslinje skall dras mellan den offentliga och den kommersiella sfären och vilka risker det finns med en kommersialisering av infrastrukturen, exempelvis posten.

Vidare har Widar Andersson frågat om utvecklingen är på rätt väg när politiker och tjänstemän talar om grundskoleelever som kunder och skolor som resultatenheter. Slutligen frågar Andersson vilka problem som kan uppkomma när kommersiell moral inplanteras i offentlig verksamhet, exempelvis i sjukvården.

Detta är en debatt som jag välkomnar. Alltför sällan har vi i riksdagen möjlighet att diskutera denna typ av mer principiell frågeställning. Självfallet bör det finnas en tydlig gräns mellan offentlig och privat verksamhet, bl.a.

därför att vi måste kunna ställa bestämda krav på demokratisk styrning och genomlysning av skötseln av de gemensamma angelägenheter som ligger inom ramen för den offentliga sektorn.

Inte minst vi svenskar har lärt oss att en gränsdragning mellan offentligt och privat är viktig för att bygga en stark stat inom de områden där staten skall vara stark, och ett fritt samhälle som ger utrymme för all den skaparkraft som finns hos medborgarna.

När denna gränsdragning gjorde sig tydlig i mitten på förra seklet, och så länge den förblev tydlig – under ca 100 år – skapades i vårt land ett unikt välstånd. Genom stora skatteklar, omfattande regleringar och subventioner som motverkat arbete och sparande, har de tillväxtskapande krafterna sedan dess successivt undergrävt.

Efter den omfattande politisering som Sverige har genomgått under socialdemokratins senaste decennier vid makten, är det naturligt att intresset främst fokuseras vid problem som rör riskerna för och konsekvenserna av den offentliga sektorns omfattning.

Det hindrar naturligtvis inte att vi med uppmärksamhet bör studera gränsdragningsproblemen också ur ett annat perspektiv. Vi kan självfallet inte godta någon kommersialisering av rent kollektiva nyttigheter som domstolsväsendet, försvaret eller Polisen.

När det gäller verksamheter som faller inom ramen för offentlig service, dvs. produktion av olika slag av tjänster, och investeringar, skall det allmänna naturligtvis inte vara förhindrat att utnyttja marknadsekonomins styrmedel för att arbeta effektivt. Också andra krav måste tillgodoses, men det är snarast en fördel om det klart framgår att det då handlar om medvetna politiska val som följer av att verksamheten är just offentlig.

En fungerande konkurrens är emellertid ofta ett bra sätt att mäta om stat och kommuner verkligen är kostnadseffektiva i medborgarnas tjänst. Konkurrens mellan privata och offentliga alternativ bidrar till att höja servicenivån och till att pressa kostnader för skattebetalare och konsumenter.

Inom stora delar av den offentliga sektorn tar man i dag vara på de goda erfarenheterna från det privata näringslivet. Att skolan ser familjen som en kund är enligt min mening långt bättre än att se familjen som en klient. Och inte är det sämre om föräldrarna och barnen betraktar skolan som leverantören av en efterfrågad tjänst, än som en myndighet vars främsta uppgift är att tillämpa lagen om skolplikt.

När regeringen målmedvetet och systematiskt avvecklar offentliga monopol och utsätter viktiga verksamheter för konkurrens sker detta inte minst av omsorg om dessa verksamheter. Det skall emellertid inte uteslutas att en så genomgripande och dramatisk förändring som nu pågår inom stora delar av den offentliga sektorn kan leda till överdrifter och felaktiga beslut.

Risken för att den nuvarande förändringsprocessen leder till att den offentliga sektorn kommersialiseras på det sätt Andersson uttrycker oro för får dock bedömas som utomordentligt liten.

Anf. 17 WIDAR ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag tackar statsministern för svaret. Den ideologiska debatten om avgränsningen mellan den allmänna och den privata sektorn är mycket

angelägen. Mitt första anförande här skall jag försöka att ägna åt de mer principiella frågorna, vilket även statsministern har gjort i sitt svar.

Låt mig först säga att den moderna svenska utvecklingen har kännetecknats av att socialdemokratien har dominerat utvecklingen och bestämt vad som har varit problem i det svenska samhället, åtminstone sedan andra världskriget och framåt.

Jag vill påstå att den här hegemonin bröts under det tidiga 80-talet. Vi fick vad man kan kalla en större högerdominans. Nu pågår en diskussion om vad som skall komma efter det att nyliberalismen har klingat av. Det finns en del som anser att det automatiskt skulle innebära att vi rör oss åt vänster. Jag tror att det är lika patetiskt och felaktigt som att tro att vi automatiskt skulle gå mot en samhälle där nationalstater eller välfärd bryts ner och ersätts enbart med marknadssystem.

Statsministern tar i sitt svar avstamp i mitten på 1800-talet. Då och ca 100 år framåt var gränserna mellan det allmänna och det privata tydliga, säger Carl Bildt. Jag ger honom rätt. Jag vill också ge honom rätt när han i ett annat sammanhang, jag tror att det var i en nyårsartikel i Svenska Dagbladet 1991, skrev att i den marxistiska läran talas om den avgörande betydelse som de s.k. produktivkrafternas förändring anses ha på samhällsutvecklingen. Och även om det leder fel, skriver statsministern, att enögt försöka förklara historien med enbart dessa som utgångspunkt tror jag inte heller att det går att förklara dem utan detta perspektiv.

Vi är således överens om detta också. Frågan är om vi fortfarande är överens när vi flyttar oss till 1700-talet – bara för någon minut, fru talman – och en annan ekonomisk politisk förgrundsgestalt, Adam Smith.

80-talets högerdominans har ju lanserat Smith, en smula orättvist vill jag säga, som någon slags husgud för låt-gå-kapitalismen. Framför allt har man använt hans pedagogiska bild om marknadskrafterna som den osynliga handen, som utan att veta det och utan att vilja det leder själviska och vinstintresserade människor till att i själva verket göra insatser för det allmännas bästa.

I statsministerns svar på min interpellation kan tilltron till denna osynliga hand anas. Därför kommer jag att lyfta fram en annan sida hos Smith, nämligen hans syn på institutionerna, eller vad vi kan kalla de synliga händerna.

I tidskriften *The Economist* har det förekommit en intressant debatt om ekonomierna i Fjärran Östern. Där har man myntat begreppet de synliga händerna, dvs. ekonomisk politik. Man menar att detta har varit av avgörande betydelse för dessa länders utveckling och skapat förutsättningar för de osynliga händerna.

Fru talman! För att återvända till nutiden och det mer konkreta minns jag interpellationsdebatten som statsministern och jag genomförde den 7 maj i riksdagens plenisal. Vi diskuterade då den tidiga högerens syn på staten. Jag erinrade om 1907 då herr Bildts företrädare Arvid Lindman förstärkte järnmalmens. Jag jämförde det med dagens höger som vill sälja ut inte bara malmen utan vatten, skog och det mesta kan man tycka ibland.

Enligt protokollet svarade statsministern då att under den gamla tiden var järnmalmens Sveriges viktigaste tillgång. Så är det inte längre, sade statsministern då. Han fortsatte: I en tid som kännetecknas av internationalisering

och individualisering är samhällets viktigaste tillgång individernas förmåga till fritt ansvarstagande.

Där känner vi igen Adam Smiths osynliga hand. Med individernas fria ansvarstagande kommer det mesta att fixa sig till det bästa. Det ligger självfallet mycket i detta, men det räcker inte. Det fria ansvarstagandet hos individerna var lika viktigt på Arvid Lindmans tid. Det var viktigt att det fanns människor med idéer, initiativkraft och vilja att utveckla sina företag för sina familjers och därmed för samhällets bästa.

Vad har Carl Bildt att sätta i stället för järnmalm? Vilka är produktivkrafterna, som ersätter järnmalm? De produktivkrafter som driver samhällsutvecklingen, för att tala med Marx? Vilka är de synliga händerna? Även om jag fortfarande anser att järnmalm är en viktig råvara för Sverige, är det avgjort så att i vårt internationaliserade samhälle är infrastrukturen en avgörande produktivkraft för informationsteknologin.

Lindbeckkommissionen talar också i sitt 72:a förslag om betydelsen av ett starkt statligt engagemang för att bygga ut vad som kallas informationshuvudvägar som är öppna för alla i hela landet. I USA står t.ex. president Clinton själv i spetsen för ett mycket stort nationellt statligt program för dessa moderna huvudvägar. Varför händer inte detta i Sverige? Varför är vi här i riksdagen fortfarande så förhållandevis av gårdagens och dagens infrastruktur, vägar, järnvägar och broar? Varför tror vi att allt blir så mycket bättre om skolungar, dagisbarn och medborgare med sjukdomar förvandlas till kunder när det riktiga vore att lansera breda och allmänna program för utbildning, modernisering, omskolning och framtidsro?

Fru talman! Carl Bildts ideologiska motstånd mot statlig och allmän inblandning i samhället är ett allvarligt hot mot Sveriges förnyelse och välfärd. När Arvid Lindman kunde förstatliga järnmalm, fru talman, borde Carl Bildt, med Karl Marx och Adam Smith på vardera axeln, kunna gå i spetsen för en massiv statlig satsning på framtidens produktivkrafter.

Anf. 18 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Jag vill också tacka Widar Andersson för den här interpellationen. Jag tror att jag kan instämma i allt det som Widar Andersson sade nyss. Jag skall försöka att inte upprepa hans argument utan ta upp ytterligare några synpunkter.

Statsministern säger att ett unikt välstånd skapades när gränsen mellan statens och det privata roll blev tydlig i mitten på 1800-talet. Jag har också hört tidigare att statsministern är något av åtminstone en halvmarxist. Vi kanske kan enas alla tre om analysen av den gamla kapitalismen och den äldre historien. Det var det arbetande folket och kapitalismens dynamik och företagaranda som skapade välståndet. Det var inte högerens konservativa stat med sina ämbetsmän, kungar biskopar och generaler.

Men sedan gör statsministern ett hundraårigt hopp fram till mitten av innevarande sekel. Det var under dessa 100 år som den moderna välfärdsstaten växte fram. Statens karaktär blev oerhört annorlunda. Statsministern nämner inte den demokratiska statens alltmer progressiva roll i takt med att vänstern drev igenom allmän rösträtt, progressiv beskattning, ett modernt

Prot. 1993/94:31
26 november 1993

*Svar på
interpellationer*

politiskt och religiöst neutralt undervisningsväsende och andra sociala reformer som var nödvändiga för att kapitalismen inte skulle stagnera.

Statsministern har rätt i att det måste dras en tydlig gräns mellan offentligt och privat. Lika viktigt är det att skilja mellan kommersialism och privatisering, likaväl som det gäller att skilja på marknadsekonomi och kapitalism.

Widar Andersson talade om att sätta Smith och Marx på statsministerns axlar. Jag skulle vilja sätta dit en tredje person, nämligen Knut Wicksell. Eftersom statsministern har anställt Lars Jonung som är en av våra ledande Wicksellbeundrare och specialister förutsätter jag att statsministern också är beredd att intressera sig för Knut Wicksell.

Man kan möjligen kalla Wicksell ett slags marknadssocialist. Han hävdade nämligen att marknaden fungerar bäst när staten för en effektiv fördelningspolitik och när man har en stark progressiv förmögenhets- och inkomstbeskattning. Han förordade också statligt ägande och marginalkostnadsprissättning vid naturliga monopol, vilka skulle kunna finnas inom exempelvis post-, tele- och järnvägsområdena.

Marknaden är en effektiv mekanism för att fördela varor och tjänster med kort tid mellan tidpunkten för produktion och förbrukning, men när det gäller den långsiktiga användningen av naturtillgångar och när det gäller långsiktiga investeringar måste det finnas någon som ser längre än till den kortsiktiga profitmaximeringen eller det kortsiktiga behovstillfredsställandet.

Även här kan man lyssna på Wicksell, som talade om det kollektivistiska samhället. Han menade då inte en centralstyrande stat utan kollektivismen på företagets nivå, alltså företagsdemokratien eller den ekonomiska demokratien. Det var nödvändigt att det fanns människor som tänkte gemensamt och mera långsiktigt på framtiden för att kunna åstadkomma en tillräckligt stor kapitalbildning.

Hade inte staten tagit på sig huvudansvaret för malmens och skogens ut hålliga användning, skulle gruvorna i dag vara tömda och skogen kalhuggen. Att staten som ägare tog ett långsiktigt ansvar för resursutnyttjandet var en grundorsak till att Domänverket och LKAB kunde konkurrera så effektivt på marknaden som de gjort. SJ, Posten och Televerket har varit samhälls-ekonomiskt mera effektiva än sina privatiserade eller halvprivatiserade motsvarigheter i andra länder.

Statsministern säger att de välståndsbildande krafterna har undergrävt genom skatteklir, regleringar och subventioner. Jag tycker att det påståendet är omarxistiskt – om nu statsministern tycker att det är ett negativt tillmärke. Men jag är också ganska säker på att statsministerns ideologiska vänner bland de moderna ekonomihistorikerna skulle tycka att den analysen är yttlig.

Skatteklir och regleringar kan väl ha sin lilla betydelse, men jag tror att de produktivkrafter som Widar Andersson talade om och de grundläggande mekanismerna i den moderna kapitalismen är oerhört mycket väsentligare.

Widar Andersson har redan talat om de nya produktivkrafterna inom informationsteknologin. Också Marx var, faktiskt ganska visionärt, inne på dessa tankar när han talade om den moderna kapitalismen som så småningom skulle övergå i socialism. Marx talade varmt om denna oerhört moderna "församhälleligade" kapitalism.

Något som utmärker denna moderna kapitalism är bl.a. att man blir alltmer beroende av de anställdas kunskaper. Det uppstår en klyfta mellan alla "yuppisarna", som rusar omkring utan att kunna någonting om produktions konkreta karaktär, och de i produktionen verkligt arbetande människorna.

De nyliberala fundamentalisterna, som jag tror att Carl Bildt har lyssnat litet för mycket på, hänger fast vid sina gamla 1800-talsmodeller. De har inte förstått att kapitalismen har förnyats, moderniserats och delvis också börjat ruttna bort. Det är därför som ni också misslyckas så kapitalt med att genomdriva den privatiseringspolitik som ni själva så hett åstundar.

Anf. 19 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag vill inledningsvis ge Johan Lönnroth rätt på en punkt. Den analys som jag gör av så stora och långa historiska skeden i mitt korta interpellationssvar kan alls icke göra anspråk på att vara fullständig. Det är icke möjligt att vara det inom de ramar som debatten här sätter upp för oss.

Låt mig till att börja med koncentrera mig på vad vi förefaller vara överens om, vilket långt ifrån är ointressant i en sådan här principiell debatt. Widar Andersson och Johan Lönnroth är såvitt jag förstått överens med mig om att det är oerhört viktigt att ha en gränsdragning mellan offentligt och privat, mellan staten och det övriga samhället. Detta är ju i grunden en viktig liberal princip för hur ett samhälle är organiserat. Den klassiska socialismen, bl.a. representerad av Marx, vägrade egentligen att erkänna denna gränsdragning utan såg samhällsutvecklingen som en successiv politisering, kollektivisering och socialisering, där man upplöste motsättningen mellan stat och samhälle så att allt blev ett.

Ifall vi nu är överens om att en gränsdragning är av alldeles avgörande betydelse, vill jag – på samma sätt som jag säger ett och annat vackert om Marx när det gäller produktivkrafternas utveckling och betydelse för samhällsutvecklingen – framhålla att det här har skett en avgörande liberal inbrytning.

Vi förefaller också vara överens om att det var alldeles avgörande för det moderna Sveriges utveckling att vi bröt oss loss från gammal merkantilism och från ett annorlunda samhälle, skapade klara gränser mellan stat och samhälle i övrigt, inte minst näringsfrihet, regler för handeln, aktiebolag, konkursrätt osv. Det var detta som började lyfta Sverige. Förvisso betydde också järnmalmen och skogen sedan oerhört mycket, men utan denna liberala gränsdragning och dess institutioner hade Sverige inte blivit det välfärdssamhälle som det har blivit.

Jag håller också med om att produktivkrafternas utveckling betyder åtskilligt. Johan Lönnroth eller Widar Andersson talade om att det var kapitalismens dynamik som lyfte Sverige. Så var det, men det var också fråga om ett stort genombrott för den nya teknologiska generationen. Det betydde vidare mycket att vårt lilla land kunde leverera råvaror som passade utomordentligt väl i detta utvecklingsskede: järnmalmen och skogen till infrastrukturinvesteringarna när hela Europa industrialiserades och moderniserades.

Jag tror också att vi är överens – fast nu börjar det bli litet mera osäkert – om institutionernas avgörande betydelse. Även om mina axlar nu har tyngts

ned med Karl Marx, Adam Smith och Knut Wicksell, skulle jag vilja sätta en annan person på Widar Anderssons och Johan Lönnroths axlar, nämligen nobelpristagaren i ekonomi Douglass C North, som just har visat att det var när institutionerna utformades på ett riktigt sätt som västerlandet började sin väg till välstånd. När man klargjorde äganderätten samt reglerna för handeln och den fria ekonomin kunde individer börja agera på ett sätt som var i deras intresse men också i hela samhällets intresse.

Det är det stora som sker runt om i hela världen i dag. Det är vad jag har kallat det globala liberala systemskiftet. 2 miljarder människor håller på att ta steget från socialistisk planhushållningsekonomi in i den fria marknads ekonomin, där man försöker bygga upp institutioner.

Jag skall på måndag hålla ett anförande vid ett av universiteten i Moskva med utgångspunkt bl.a. från Douglass C North. Jag skall då påvisa bl.a. hur Ryssland var på god väg på 1800-talet och hur denna utveckling bröts av den ryska revolutionen. Man står där nu inför det mödosamma arbetet med att bygga upp de institutioner som sedan skapar förutsättningar för en långsiktig välståndsutveckling. Samma utveckling äger rum borta i Ostasien, som Widar Andersson refererade till. Inte minst gäller det för den kinesiska utvecklingen i detta sammanhang.

Det finns antagligen också en del som vi är osams om. Låt mig gå tillbaka till frågorna om produktivkrafterna, nya teknologiska generationer och nya vetenskapliga rön. De har gett oss en helt ny värld, karakteriserad av övergång från industrisamhälle till informationssamhälle eller tjänstesamhälle, av den tredje industriella revolutionen – vad vi kallar det spelar inte så stor roll. Vi underskattar ofta kraften och dynamiken i det som nu inträffar.

Vi måste, för att använda Widar Anderssons terminologi, bygga infrastrukturen för informationssamhället, men denna infrastruktur kan icke bestå av statliga monopol. I en värld där telesignalerna studsar mot satelliter, där Ericssons genombrott inom mobiltelefoni gör att man snart var som helst med en liten handtelefon kan kommunicera med vilken annan plats på jorden som helst, finns det ingen möjlighet att tro att man kan upprätthålla gamla statliga monopol. I detta informationssamhälle, som kännetecknas av en oerhört snabb teknologisk utveckling och informationsspridning, är friheten inom ramarna för institutionerna och individernas och företagens för många till fritt ansvarstagande, fritt skapande och fritt företagande i själva verket en viktig del av infrastrukturen.

Den andra alldeles avgörande delen, där Widar Andersson citerade mig från en tidigare interpellationsdebatt, är kompetensen. Det är inte järnmallen utan hjärnkraften hos alla oss svenskar som är vår viktigaste tillgång. Det stora kompetenslyft som regeringen nu bäddar för genom satsningar på skola, högre utbildning och forskning är kanske den viktigaste enstaka satsning som vi gör för informationssamhällets infrastruktur.

Anf. 20 WIDAR ANDERSSON (s):

Fru talman! Det finns ett problem mitt i allt detta. Min far och många andra arbetare som har varit med under perioden från 40-talet och framåt känner sig inte längre riktigt respekterade.

Min far har varit industriarbetare i hela sitt liv och kommer från Olsham-

mar i södra Närke. Jag pratar ofta med honom om känslan av att inte längre vara respekterad för det man har gjort och att vara ställd utanför. Delaktigheten är borta. Betydelsen av det man har gjort räknas liksom inte.

Det slog mig då jag hörde statsministerns svar här i debatten att detta är oerhört viktigt. Jag skall inte ta upp bristen på social medkänsla i samhället och risken för en brutalisering av våra gemensamma liv mer nu, men det är någonting som regeringen och statsministern borde fundera oerhört mycket på.

Med den inledningen på mitt andra inlägg kommer jag in på Nobelpristagaren Douglass North, som jag tycker är intressant. Man kan naturligtvis läsa det han skriver på många olika sätt. Han beskriver i sin bok Västerlandets uppgång behovet av klara spelregler – inte bara för kapitalet, utan för oss alla, så att vi vet vad som gäller.

Det är nog inte så underligt att vi mitten- och vänsterpolitiker är intresserade av dessa klara spelregler när vi känner att den allmänna sektorn hotas av kommersialisering – låt vara att socialdemokratin på 70-talet var på väg att förvandla hela samhället till en enda offentlig sektor.

Det visade sig att ett samhälle inte kan fungera på det sättet. Vi fick stå tillbaks. Det vore oerhört synd om statsministern skulle göra om samma fundamentala ideologiska misstag från andra hållet.

Douglass North anger att skattesystemen, handelsvägarna, äganderättsförhållandena – inte bara privat, utan också statligt – och andra ramar och avgränsningar är grundläggande orsaker till tillväxt. Han förespråkar ett framåtskridande genom ett sammanflätande av enskilda företags vinstintressen och det allmännas bästa.

I sin bok Nationernas välstånd skriver Adam Smith att han naturligtvis insåg den avgörande betydelse som företagare och innovatörer har för allas vårt välstånd, men han deklarerade klart nödvändigheten av ett politiskt styre som var styrt av andra intressen än marknadskrafterna.

Han skriver att ett styre som är bestående av enbart handels- och marknadsmän förmodligen är den värsta regering som varje land kan tänka sig.

Anf. 21 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Det är glädjande att statsministern har börjat intressera sig för Marx historiska analys av kapitalismens framväxt, men jag tycker att det vore bra om Carl Bildt också ville intressera sig litet mer för vad Marx egentligen sade om socialismen.

Det finns i och för sig inte så väldigt mycket skrivet om det. Han sade ju en gång att han inte ville skriva recept för framtidens kök. Men det finns en del formuleringar om arbetarnas fria associationer. Idén om att staten så småningom skulle dö bort under socialismen är också berömd.

Det är svårt att säga vad som låg bakom idén. Det är i alla fall inte helt oförenligt med Marx tänkande att tänka sig något slags framtida socialism som består av självständiga associationer, drivna av de arbetande människorna, med marknadskrafter som huvudsaklig mekanism för fördelning av varor och tjänster.

Widar Andersson talar om sin far. Jag har en något annorlunda klassbak-

Prot. 1993/94:31
26 november 1993

*Svar på
interpellationer*

grund än vad Widar Andersson har, men också jag talar med min far om den gamla tiden och om den nya generationen inom statsförvaltningen.

Jag tror inte att det är nostalgiskt att säga att det fanns något slags gammal ämbetsmannamoral förr i världen. Man skulle betala när man gick på spår-vagnen, man lät bli att använda tjänsteposten för privata ändamål osv.

Jag tror inte att Carl Bildt riktigt ser vad som håller på att hända och vad som har hänt i ganska många år i hans omgivning. Det pågår en moral-upplösning.

Jag hörde för ett tag sedan att S-E-Banken har ett s.k. samhällsvetenskapligt råd där bl.a. ett antal av landets ledande professorer bjuder på middag. Man betalar 4 000 kr för den oerhörda ansträngningen att sitta och äta och att lyssna.

Det förekommer också att heltidsanställda statstjänstemän tar 10 000 kr för att ge en föreläsning på tjänstetid.

Ett jättelikt internationellt datanät håller på att växa fram helt spontant. Det är, som Carl Bildt säger, oerhört svårt att centralisera ett sådant under staten. Däremot måste det dras klara gränser. De statligt finansierade data-systemen, exempelvis vid universiteten, används i oerhört stor utsträckning för privata ändamål. Jag tror att det är likadant när det gäller telefoner och en lång rad andra saker.

När högre statstjänstemän med fettiga 30 000 kr i månadslön hör talas om att höjdarna i privata storföretag beviljar varandra fallskärmsavtal, tjänstebil- ar och förtidstecknade aktieportföljer i miljonklassen blir det oerhört svårt att upprätthålla den statliga ämbetsmannamoralen.

Det skulle vara klagorande om statsministern någon gång ville angripa det nya kapitalistiska privilegesamhälle som har börjat växa fram.

Anf. 22 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! I den senare delen kan jag villfara Johan Lönnroth.

Både Widar Andersson och Johan Lönnroth har vittnat om sina fäder och familjetraditioner. Jag tillhör dem som kommer från vad man kan kalla gammal statstjänartradition. Min familj har sedan relativt lång tid tillbaka i olika funktioner tjänat staten och det som har uppfattats som statsnyttan. Det kan ha varit inom det militära, inom diplomatin eller inom andra centrala statsfunktioner.

Jag håller med om att ämbetsmannarollen och den syn på statens betydelse, den värdighet och den integritet som rollen representerar är någonting som vi behöver i den mycket starka omvandling som dagens svenska samhälle genomgår.

Jag håller också med om det Widar Andersson sade om att många i dag känner av en identitetskris, därför att omvandlingen av det svenska samhället och den omvandling som sker globalt är så rasande snabb. Vi konfronter- ras med nya teknologier, nya utmaningar och nya problem i sådan takt att det ibland, inte minst för den äldre generationen, är svårt att hänga med. Vi som är politiskt verksamma har ett ansvar för att ge politisk ledning.

Så till minidebatten om marxismen och liberalismen: Vi är överens om vikten av gränsdragning mellan en stat och det övriga samhället – en i grun- den mycket liberal tes. Vi är överens om vikten av att denna stat känneteck-

nas av plikt, ämbetsmannaloyalitet och moral. Här är vi inne på konservativa traditioner. Vi talar om produktivkrafternas utveckling. Jag vet inte om det jag sagt är speciellt marxistiskt. A la bonne heure – jag bjuder på det i så fall.

Samtidigt hade den gamle gode Marx fundamentalt fel när han försökte analysera denna kapitalism. Hans grundtes var ju att den skulle sluta i katastrof, sammanbrott, misär och elände. Den gav ju i stället 100–150 år av fullständigt unikt framgångsrik välfärdsutveckling, demokratisk utveckling och sociala framsteg som ingen ens hade vågat drömma om då.

Jag menar att vi nu står inför ett nationellt och globalt skifte vars betydelse vi ofta underskattar. Jag kallar det för det liberala systemskiftet. De gamla strukturerna passar inte längre. Socialismens strukturer, planhushållningen, har brutit samman i en stor del av världen. Det beror på att de inte var anpassade efter människornas och den moderna tidens krav. Kalla det gärna för att produktivkrafterna brutit sönder förutsättningarna för planhushållningen och socialismen.

Uppgiften är nu att etablera det liberala samhällets, den liberala ekonomins, institutioner i en mycket stor del av världen. Den snabba omvandlingen som detta innebär ställer krav också på oss. Regler som passade i en gammal tid måste anpassas till en ny tid. Gränsdragningen har inte alltid varit glasklar i den svenska blandekonomin. Vi har också anledning att ifrågasätta gamla, offentliga monopol som inte längre fungerar – detta oavsett om vi talar om barnomsorgen, där det är alldeles uppenbart att enskilda initiativ förnyar. Ett annat mycket näraliggande exempel är missbrukarvården, t.ex. narkomanvården. Det är alldeles uppenbart att valfriheten, konkurrensen och etableringsfriheten vitaliserar.

Låt oss återigen gå över till det vi kallar informationssamhällets infrastruktur. Där är hela teknologiutvecklingen något som ligger utanför statens domäner. Staten kan möjligen bidra med att se till att det finns fungerande högre utbildning och forskning och därmed göra insatser på avgränsade teknologiområden. Men i allt väsentligt sker denna utveckling på annat sätt.

Staten driver mycket stora teknologiprogram. Vi har t.ex. i fråga om pengar alla de siffror som cirkulerar inte minst i denna kammare när det gäller JAS-projektets storlek. Men man skall ha klart för sig att de satsningar som ett företag som Ericsson gör för att utveckla teknologi för mobiltelefoner och växelteknologi är ju många gånger större än de satsningar som den svenska staten gör för att utveckla JAS-projektet. Det är sådant som driver mycket av utvecklingen framåt.

Låt detta bli åtminstone en delkonklusion av denna debatt. Gränsdragningen mellan stat och övriga samhället är av stor betydelse. Det var det som en gång lyfte Sverige. De liberala institutionerna och ramarna skapar förutsättningarna för den fria ekonomin och det fria samhällets utveckling. Vi står nu i ett utvecklingsskede där dessa frågor ställs på nytt och måste diskuteras utifrån nya teknologiska och globala förutsättningar.

En politik som bara blickar bakåt spelar på människors fördomar och farhågor eller tror att morgondagens utmaningar kan mötas med nostalgi över gårdagen. Det är inte en politik som skapar bäst förutsättningar för Sverige i detta nya läge.

Anf. 23 WIDAR ANDERSSON (s):

Herr talman! I dag pågår, precis som statsministern har sagt, enorma förändringar. Det minsta, men som samtidigt är mycket stort, människor kan ha rätt att begära är att de i denna enorma omvandlingsprocess, som vi utan tvivel lever i både i Sverige och runt om i världen, inte ställs ut i kylan, inte betraktas som att de inte räknas eller är utan betydelse. Många arbetslösa ungdomar och äldre undrar vart samhällsutvecklingen är på väg, och de känner att de ställs ut i kylan, hängs av.

Statsministern brukar ofta beskriva sig själv som varande i pakt med historien. Jag tror att det är litet farligt om man jämför med andra politiker under historiens gång. Jag tror att eftervärlden får bedöma vem som är i pakt med historien.

Jag hörde från moderatstämmans presskonferens att statsministern betraktar sig själv som historiens lokomotiv. Bl.a. satt Socialdemokraterna, mitt parti, och bromsade i en vagn litet längre bak.

(Statsminister Carl Bildt (m) inpass: Längst bak.)

Längst bak!

Man vet aldrig vad historien har för planer. Det finns så oerhört många olika intressen, och historien är dynamisk. Man får vara litet försiktig.

Jag tror att en del av tidens moraliska förvirring handlar om vad som synes rätt i ett sammanhang kan vara fel i ett annat. En förklaring är att vi lever med två moraliska system som inte tål att blandas. – Så skriver Göran Rosenberg i Moderna Tider. Det är den tidning som både Höger, Vänster och Mitt i Sverige i dag kan samlas kring och diskutera. Han har skrivit detta med tanke på en bok av amerikanskan Jane Jacobs. Hon beskriver skillnaden mellan den kommersiella moralen och den mer statliga allmänna väktarmoralen. Hon menar att dessa inte kan blandas helt. Vi skapar de s.k. moraliska hybriderna, där det är oklart vad som styr och vem som bestämmer. Det gäller gränsdragningen mellan den allmänna sektorn och den privata.

Den grundläggande, obligatoriska skolan kan aldrig bli efterfrågestyrd. Det finns ingen finess i att betrakta folk som kunder där. Självfallet berikar enskilda initiativ utvecklingen, men skolan är fortfarande offentligt, solidariskt finansierad. Det enskilda initiativet behövs på alla områden. Men skolan måste betraktas som en allmän nytthet för alla medborgare.

Vidare har vi frågan om sjukvården. Jag är inte en av dem som skäller som en bandhund på allt vad regeringen hittar på – det vet statsministern. Men jag är upprörd i fråga om den fria etableringsrätten utan utgiftstak för läkare. Vem som helst som är under 70 år och är läkare kan skicka in sin räkning till det allmänna och få betalt. Detta är förslag, herr talman, som blandar ihop två system, det allmänna och det privata, på ett mycket ofördelaktigt sätt.

Anf. 24 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Att Marx grundtes skulle vara att allt slutar i elände är ytterligare en av de gamla myterna som har spritts av praktiskt taget alla ledande, borgerliga ideologer. Detta är inte sant!

Men jag kan hålla med om att Marx ibland är något dunkel när han skall

beskriva vad som egentligen skall hända i övergången mellan kapitalism och socialism. Men det är definitivt inte den typ av materiellt elände som skall inträffa som Carl Bildt här talar om.

Marx vision var inte att socialismen skulle komma i efterblivna, halvfeodala stater som Ryssland. Det var Lenins idéer, och jag hävdar att de till stor del var i klar strid mot Marx idéer. Det var i de mest avancerade kapitalistiska länderna – dåvarande England och Frankrike – som socialismen i en avlägsen framtid förmodligen skulle komma. Då skulle de materiella produktivkrafterna ha utvecklats mycket långt.

När Marx talade om elände menade han i första hand det han kallade alienation, främlingskap. Den arbetande människan som inte har kontroll över sin verksamhet upplever ett elände i sitt liv, ett främlingskap för det egna arbetet.

Däremot tycker jag att statsministern borde fundera litet mer över nyliberalismens misslyckande. Se på privatiseringarna i Thatchers England. Studier i efterhand har visat att införandet av mera marknadsmekanismer och konkurrens ofta har höjt den samhällsekonomiska effektiviteten. Men privatiseringarna var i allt väsentligt ett jättelikt misslyckande. Det gick inte att skilja på å ena sidan ägandeformerna och å andra sidan marknadsmekaniserna. När Carl Bildt skall hålla föredrag i Ryssland hoppas jag att han gör denna skillnad glasklar. När man privatiserar ett statligt monopol och överlämnar till den gamla nomenklaturen blir det sju resor värre.

Gamle Hegel brukade tala om historiens list. Jag tror att historien är så listig att den kommer att visa att det hela pekar mot sextimmarsdag och den nya hållbara ekologiska utvecklingen. Carl Bildt kommer så småningom i historien att få ägna sig åt nostalgi över det moderata 80-talet.

Anf. 25 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag behöver i alla fall inte ägna mig åt nostalgi över helt sammanfallande samhällssystem på det sätt som socialister av olika schatteringar tvingas göra i dessa dagar.

Jag skall bara göra ett par anmärkningar om marxismen, eftersom vi rådde komma in på en tolkningsdebatt om den gamle gode Karl Marx. Hela hans tes var ju att den kapitalistiska utvecklingen skulle leda till att de som fick nytta av den blev allt färre och allt rikare. Sedan skulle det bli en successiv proletarisering av hela det övriga folket, och detta skulle sluta med en social katastrof. Jag tror att det var den fras som användes i sammanhanget.

Detta skulle i sin tur leda till ett fundamentalt förändrat samhälle. För det samhället hade Karl Marx – som Johan Lönnroth påpekade – egentligen inte så många recept eller diagnoser. Han ägnade sig åt litet romantiserande av Pariskommunen, men kom inte med så mycket i övrigt.

Men detta var ju alldeles fel! Kapitalismen skapade icke fattigdom; den skapade välstånd och rikedom för alla. Om man ser på utvecklingen från den tid då Sverige började lyftas, 1870-talet, finns det ingen som har fått det sämre. Alla har fått det vida mycket bättre genom denna i grunden kapitalistiska marknadsekonomiska utveckling.

Det är ju också den yttersta anledningen till att de socialistiska systemen har brakat samman. De ledde till både relativ och absolut fattigdom och mi-

Prot. 1993/94:31
26 november 1993

*Svar på
interpellationer*

sär, både i materiell och moralisk bemärkelse. Den stora, globala uppgiften i dag är att i de länder där socialismen infördes återetablera det som vi här diskuterar som betydelsefullt också för Sverige: gränsdragningen mellan stat och samhälle, institutioner och regler— som skapar utrymme för individuellt ansvarstagande, företagande och skaparkraft, rättsordning och moral— som ju föröddes under den socialistiska tiden.

Förvisso finns det risker med allting. Det gäller omvandlingen både i Sverige och i andra länder. Det är det vi skall diskutera. Men om utvecklingsriktningen i dessa hänseenden råder det väl ingen större tvekan— de socialistiska systemens kollaps, och de liberala principernas renässans.

Privatisering är i detta sammanhang en nödvändighet. Man kan kritisera enskilda inslag i fru Thatchers privatiseringar i Storbritannien, men i dag privatiseras i Ryssland varje dag lika mycket som hon gjorde på ett år. Detta är den nödvändiga vägen till ett återupprättande av en självägande bondeklass, som kan producera livsmedel, av företagande, som kan producera välstånd och av en statsmakt, som kan vara stark inom de begränsade områden som statsmakten skall sköta. Statsmakten skall inte ägna sig åt att reglera samhället i övrigt.

Samtidigt skall vi genomföra våra omvandlingar i Sverige. I motsats till Widar Andersson tycker jag att det är fullständigt självklart att man skall ha rätten att välja skola, rätten att välja läkare och rätten att välja barnomsorg. Det är bra för den enskilde individen och mycket bra också för möjligheten att ge bra skola, bra barnomsorg och bra sjukvård.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1993/94:49 om privatisering av telenät

Anf. 26 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Ulrica Messing har frågat mig vad regeringen avser att vidta för åtgärder för att bevara möjligheten till inflytande och ansvar inför framtidens teknik. Interpellationen har föranletts av Televerkets bolagsbildning.

Utvecklingen inom tele- och dataområdet har under de senaste tio åren skett mycket snabbt. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen har lett till att det inte längre går att tala om endast ett specifikt telenät som ägs av en aktör. Det s.k. telenätet består redan i dag av en mängd "nät", som ägs helt eller delvis av flera olika aktörer. Denna utveckling har lett till en successivt ökande konkurrens inom teleområdet, globalt och i Sverige.

För att säkerställa de telepolitiska målen och Televerkets framtida utveckling lade regeringen under våren fram förslag till en lagstiftning på teleområdet. Vidare föreslog regeringen att Televerket skulle ombildas till aktiebolag, Telia AB. Riksdagen fattade i juni beslut i enlighet med regeringens förslag.

Telelagen ger riksdag och regering ett medel för att på en öppen telemarknad med många aktörer säkerställa de telepolitiska målen. Telelagen innebär bl.a. att:

- Ansvaret för grundläggande telekommunikationer utvidgas till att förutom vanlig telefoni även omfatta telefax och viss datakommunikation. Staten skall ha ett övergripande ansvar också för andra teletjänster. Det innebär att s.k. hyrda förbindelser för datakommunikation skall tillhandahållas där de efterfrågas.
- Tillståndsplikt föreligger för sådan televerksamhet i allmänt tillgängliga telenät och består i att tillhandahålla telefonitjänster och mobila teletjänster eller i att hyra ut fasta teleförlbindelser för telekommunikation. Tillstånden kan förenas med de villkor som behövs bl.a. för att främja de telepolitiska målen.
- Särskilda bestämmelser om samtrafik och nummerplaner gäller. Reglerna om samtrafik innebär ett krav på dem som tillhandahåller teletjänster att öppna upp nätet för samtrafik med de operatörer som begär det.
- Regeringen har befogenhet att bestämma om pristak för telefoni.
- Regler finns för avgifter för tillståndsverksamhet, tystnadsplikt, tillsyn, straff, televerksamhet i krig, m.m.

Ett av de viktigaste medlen i utveckling av ny teknik för att uppnå effektiva telekommunikationer, innefattande ett mångfasetterat utbud och låga priser, är att se till att konkurrens kommer att råda inom ett så brett fält av telemarknaden som möjligt.

Bolagiseringen av Televerket ger verket samma verksamhetsform som andra företag på telemarknaden, dvs. aktiebolagsform. Samtliga aktier ägs av staten. Telia skall erbjuda telekommunikationstjänster på den svenska telemarknaden.

Under år 1992 beslutade Televerket att tidigarelägga slutförandet av digitaliseringen av telenätet med 15 år från år 2015 till år 2000. Den planerade investeringsverksamheten i Telia AB innebär att ca 90 % av abonnenterna har tillgång till s.k. PLUS-tjänster år 1997 och 100 % av abonnenterna år 2000.

Sammanfattningsvis kan jag således konstatera att det inte längre går att tala om endast ett specifikt telenät som ägs av en aktör. Det s.k. telenätet består redan i dag av en mängd "nät", som ägs helt eller delvis av flera olika aktörer. Genom reglerna om samtrafik säkerställs att de olika operatörerna har tillgång till varandras nät. Vidare har statens möjligheter att uppfylla de telepolitiska målen stärkts genom införandet av en telelag.

Anf. 27 ULRICA MESSING (s):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret.

Det sade en hel del om vad en telelag kan innehålla. Men jag tycker att det är alltför mycket som den nya telelagen inte innehåller. Det som skiljer oss åt är synen på vad som är viktigt att ha med sig in i framtiden och vad som är viktigt för landet att vi kan påverka.

Vi är överens om att den tekniska utvecklingen inom tele- och informationsområdet går mycket snabbt. Det innebär många nya möjligheter till utveckling för näringsliv, kommuner och privatpersoner. Betydelsen av ännu godare, mer utvecklad och ännu snabbare teknik och finoptik kommer antagligen att öka. Kraven skärps hela tiden, och positionerna måste flyttas fram inom teleområdet, posten och många andra områden.

Tekniken och utvecklingen kan innebära att avståndet mellan olika delar av vårt land och mellan andra länder krymper väsentligt, precis som det kan göra mellan företag. De kan lättare etablera sig på mindre orter och ändå ha samma möjligheter att bedriva sin verksamhet.

Vi är överens om att detta utgör en god möjlighet och om att det är bra om det blir så. Men vi är inte överens om hur vi skall lyckas med det. Därför har jag ställt denna interpellation till statsrådet.

Regeringen har under året lagt fram propositioner om bolagisering av Televerket och Posten. Regeringen har ju vid flera tillfällen nämnt just Posten som tänkbar kandidat, inte minst i det häfte som skrevs om vilka områden som kan tänkas bli aktuella för en privatisering i framtiden.

I propositionen om bolagisering av Televerket skriver Mats Odell att det nya bolaget, så långt han nu kan överblicka, bör vara helt statligt ägt. Är det fortfarande så?

Bolagiseringen av Televerket har genomförts snabbt. Många kritiker är ense om att konsekvenserna av bolagiseringen inte har utretts tillräckligt. Vi har ganska bråttom.

Hur går det med det regionala ansvaret i framtiden? Kommer det att satsas på utveckling i hela landet också i bolagsform? Vem skall se till att alla framöver får tillgång till tekniken? Vilka bedömningar kommer att ligga bakom de satsningar som bolaget gör? Blir de sociala och regionala aspekterna avgörande, eller kommer man att driva ett affärsmässigt företag så affärsmässigt som det bara går?

I den telelag vi har – och jag utgår från att det blir likadant vid en bolagisering av Posten – är det Telestyrelsen som får ansvaret för utformningen av telepolitiken och inte vi som politiska företrädare. Vi är överens om att dessa områden är otroligt viktiga för framtiden. Hur kan det då komma sig att vi politiskt väljer att avstå från möjligheterna att påverka och bitvis styra utvecklingen? Vi avsäger oss ju ansvaret för att det sker ett regionalpolitiskt ställningstagande bakom satsningarna. Nu hänvisar vi till en telelag som inom vissa områden garanterar medborgarna bra telekommunikationer, fax-möjligheter och annat.

Vi kan göra likadant vid en bolagisering av Posten, dvs. stifta en postlag som innehåller allmänna åsikter om vad som skall beaktas eller inte. Men bolaget måste se till bolagets bästa, och då får naturligtvis vissa områden stryka på foten. Det är självklart. Det ansvaret har de företrädare som sitter i en bolagsstyrelse. I telelagen står inget om socialt eller regionalt ansvar. Det kunde det i och för sig ha stått om vi varit politiskt ense om det, men nu var vi inte det.

Bolagsformen som styrsätt kunde ha fungerat relativt bra om vi hade varit beredda att reglera vad som är viktigt och vad som inte är viktigt. Nu har vi lämnat utvecklingen av Televerket och antagligen av Posten också i helt fria händer. Det är skillnad mellan att sitta som politisk företrädare i en affärsverksstyrelse och se till medborgarnas bästa och att sitta i en bolagsstyrelse som har till uppgift att se till bolagets bästa.

Hur styr vi då möjligheten till regionalt ansvar? Hur påverkar vi så att möjligheterna gäller alla? Menar statsrådet att inflytandet i en bolagsstyrelse blir bättre, som det står i propositionen? På vilket sätt kommer vi som tele-

abonnenter, brevskrivare, tidningsläsare och allt vad det nu kan vara att få det bättre i den nya bolagsformen? Blir det bättre tillgänglighet, bättre service, bättre standard, eller vad är det som blir bättre?

Detta är viktigt. Det är mot bättre service, bättre villkor och ännu bättre teknik som vi skall sträva och inte åt ett motsatt håll. Det vore helt klart att få det sämre.

Herr talman! Finns det någonting som det är viktigt att staten äger så att det kan styras via politiska beslut och att människor har full insyn i verksamheten är det bl.a. Posten och Televerket. Teknik och service är två viktiga framtidsområden som måste vara tillgängliga för alla och omfatta hela landet.

Anf. 28 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Det är en intressant debatt som Ulrica Messing för. Jag tycker kanske att den utgår från litet gamla föreställningar om att det finns endast ett telenät som man i en affärsverksstyrelse kan ta ansvaret för och att staten genomför sina telepolitiska målsättningar genom detta verk.

Förutom Televerkets nät – som numera är Telia – finns ett antal andra nät, exempelvis Svenska kraftnäts fiberoptiknät som är 1 500 km. Banverkets fiberoptiknät är 2 500 km. Det används bl.a. av en av Telias konkurrenter, Tele 2, som har 007-nummer. Om man vill ringa till utlandet och inte vill använda Telias 009 kan man slå 007 och få ett lägre pris för ett utlandssamtal. Detta är en konkurrens som kommer konsumenterna, abonnenterna, till godo.

Det finns också mobila nät. Förutom Telia finns Comviq och Nordic tel. Det finns ett nät som kallas för Stadsnät – det är Stockholm Energi. Det lär vara ett uppåt 6 000 km långt fiberoptiknät. Motsvarande finns i Malmö. Det finns Stjärn-TV-nätet, som är möjligt att använda för både telefoni och datakommunikation. Det finns satellitnät med satellitburna system.

Det finns det s.k. VSAT-nätet, Very Small Aperture Terminals, som t.ex. Volvo använder för telefoni och datakommunikation till USA. Det finns de stora konkurrenterna på världsmarknaden, bl.a. British Telecom som har en egen nod här i Stockholmstrakten i Solna, om jag inte minns fel, där man kopplar upp både datakommunikation och samtal för vidarebefordran ut i hela världen i olika nät.

Det finns ATT och France telecom, via sitt delägda dotterbolag Transpac Scandinavia. Det är samägt med de statliga SKD-bolagen via dotterbolaget DAFA. Den s.k. Statteldelegationen tillsattes av den socialdemokratiska regeringen, och jag tror att det var Bengt K.Å. Johansson som skrev direktiven till denna. Man har nu upphandlat ett ramavtal för statlig datakommunikation i konkurrens med Telia och har fått fram ett betydligt lägre pris för denna statliga datakommunikation via detta företag.

Det finns IBM, som har egna datacomnät i Sverige. Det finns även ett annat nät, General Electric Informations Services Case, som både arbetar med data och telefoni. Det är alltså inte längre möjligt, Ulrica Messing, att sitta i en affärsverksstyrelse och hantera allt detta.

Det vi nu har gjort är att vi har lagt fram en telelag som sätter spelreglerna för denna nya värld som teletekniken har öppnat för oss. Det är inte så som

Prot. 1993/94:31
26 november 1993

*Svar på
interpellationer*

Ulrica Messing sade i sitt första inlägg. Jag räknade inte upp exempel på vad som skulle kunna finnas i en telelag. Detta är vad som är fastlagt i den telelag som denna kammare har beslutat om.

Det är inte möjligt att uppnå de telepolitiska målen genom ett statligt af-färsverk. Vi har fått övergå till en lag där staten bestämmer spelreglerna. Vi slår fast i lagen att det skall finnas rikstäckande telefoni och möjligheter att få både grundläggande datakommunikation och telefax.

Staten har sedan möjlighet att handla upp dessa tjänster på den öppna marknaden. Men i första skedet finns det ett avtal mellan staten och Telia, där man åtar sig att uppfylla de sociala och regionalpolitiska mål som finns uppställda i telelagen.

Detta är den nya värld, Ulrica Messing, som vi har att hantera. Vi kan inte vrida klockan tillbaka och använda de gamla planekonomiska metoderna för att åstadkomma en bra service för våra medborgare. Det måste ske genom lagstiftning och genom att utnyttja en marknad som redan är ett faktum, oavsett vad denna kammare beslutar.

Det är viktigt att Televerket får samma förutsättningar som sina konkur-renter att uppträda i den mest effektiva associationsformen, och det är aktie-bolaget. Vi har i Sverige en aktiebolagslag som lägger fast hur detta skall fungera. Det är fullt möjligt att se till att de telepolitiska målen – som jag tror att Ulrica Messing och jag är helt eniga om – kan uppfyllas med denna modell.

Anf. 29 ULRICA MESSING (s):

Herr talman! Jag tycker inte att det som hittills skrivits in i telelagen är dåligt. Jag tycker att det är bra, men det är för litet.

Jag ifrågasätter varför vi inte politiskt kan gå in och styra mer än så. Jag sade i mitt inledningsanförande att jag visst kan tänka mig att Televerket styrs i bolagsform. Men jag ifrågasätter att vi som politiska företrädare i och med detta släpper mycket av det ansvar och det inflytande som vi skulle kunna ha. Vi skulle kunna påverka utvecklingen mycket mer. Varför tar vi inte den chansen?

Jag är medveten om att det finns flera nät, och jag har inget emot det. Det är bra att det finns många som anstränger sig för att nå bättre teknik och forska vidare. Endast det bästa är gott nog åt folket. Det är inte det debatten handlar om. Det jag oroar mig för är att vi som politiska företrädare nu gömmer oss bakom att vi har släppt ansvaret. Jag tycker att vi skulle kunna ta mycket mer ansvar än så.

Det är ju inte en konkurrensneutral bolagisering som genomförts. De olönsamma bitarna låter vi ligga kvar, både på Televerket och senare på Pos-ten. Det är dessa företag som får ansvar för de mindre lönsamma bitarna. Vi vill ju att servicen i någon mån skall omfatta alla. Men detta är inte riktig konkurrens.

Det är väl ingen som på fullt allvar tror att det finns möjlighet till konkur-rens inom t.ex. telemarknaden i Norrlands inland. Jag tror inte det. Jag tror inte att Mats Odell gör det heller; därför ifrågasätter jag varför man inte mer skall gå in och påverka denna utveckling politiskt. Det kommer inte att bli

rättvist nu, därför att samma möjligheter inte kommer att gälla för alla. Den utvecklingen ligger inte i någons intresse.

Televerket har inte mått dåligt tidigare, snarare tvärtom. Internationellt sett har Televerket i Sverige klarat sig mycket bra, med hög effektivitet, låga taxor och låga avgifter, vilket är bra.

I och med den bolagisering som vi nu genomfört, eller snarare genom den telilag som vi fattat beslut om, är det inte heller så, att vi följer den utveckling som sker i andra länder. De flesta andra länder har ju ett lagfäst monopol på de här områdena. I Sverige driver vi ju en egen utveckling, och vi har faktiskt inte alla andra länder med oss. Vi vet inte heller riktigt vad utvecklingen leder till.

Det viktiga i detta är det politiska inflytandet, dvs. möjligheten för oss politiker att se till att folk faktiskt får en bra service, att det blir likvärdigt samt att staten tar det regionala och sociala ansvaret, vilket man inte kan kräva vid drivandet av ett affärsmässigt bolag. Därför, Mats Odell, undrar jag: På vilket sätt kommer folk i vårt land, oavsett var man bor, att få det mycket bättre vad gäller service, tillgänglighet och standard i och med den nya bolagsformen?

Anf. 30 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Ulrika Messing talar gång på gång om att vi politiker måste detaljstyra ytterligare, på det här området. Vad saknas då konkret i telelagen? Jag måste få ett svar på den frågan.

Ulrika Messing säger vidare att det inte är en konkurrensneutral avreglering, utan både Telia och det framtida Posten AB får ta de olönsamma delarna. Det beror naturligtvis på att det i båda fallen tecknas avtal med staten, vilka är tidbegränsade.

Precis som Ulrika Messing konstaterar, konstaterar man i avtalet att Telia är totalt marknadsdominerande, med ett nät som går ut till de flesta hushåll. Man har vidare i avtalet åtagit sig att ta över också de olönsamma delarna. Så är det ju med alla stora företag; man har både lönsamma och olönsamma delar. Samtidigt ger det en enorm konkurrensfördel att ha tillgång till alla dessa miljoner abonnenter såsom Telia i dag har.

Ulrika Messing säger också att vi driver en egen linje som ingen annan tycker är bra. På den punkten måste jag göra henne besviken. Den svenska telepolitiken och den svenska postpolitiken är nämligen förebilder för såväl EG, bl.a. Storbritannien, som USA och Canada, för att nämna några exempel.

Anf. 31 ULRICA MESSING (s):

Herr talman! Det jag saknar i telelagen är en skrivning som säger att Telestyrelsen måste ta ett socialt och regionalt ansvar. Det står inte. Under utskottsbehandlingen hade vi diskussioner om det. Det här står inte, och majoriteten i utskottet resonerar som så, att det är onödigt att skriva in något som på sätt och vis ändå är självklart. Men det tror inte jag.

Jag tror att vi måste vara tydliga och skriva in de politiska målsättningar som vi tycker är viktiga och självklara. Om vi politiska företrädare inte tar

hänsyn till det som vi tycker är viktigt och som vi tycker skall gälla för folk, vem skall då göra det? Jag tror inte vi kan släppa det ansvaret.

Anf. 32 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! I telelagen preciseras dels att alla i hela landet, oavsett bostadsort, skall ha tillgång till telefoni, grundläggande datakommunikation och fax till enhetliga priser, dels att alla skall ha råd till denna grundläggande service. Det finns inskrivet i telelagen, och det ingår i det avtal som staten har med Telia AB.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkanden
1993/94:KU12 Vissa ändringar i vallagen
1993/94:KU13 Handlingsoffentligheten i kommunala företag
1993/94:KU14 Förvaltningen av Svenska kyrkans finansförmögenhet

Skatteutskottets betänkanden
1993/94:SkU4 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Ryssland
1993/94:SkU6 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Namibia
1993/94:SkU7 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Venezuela
1993/94:SkU14 Tullöverenskommelse med Ryssland
1993/94:SkU18 Kraftvärme

Lagutskottets betänkanden
1993/94:LU4 Tillägsskydd för läkemedel, m.m.
1993/94:LU7 Vissa likvidationsfrågor

Utrikesutskottets betänkande
1993/94:UU10 Tillämpning i fråga om Angola av lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner

Försvarsutskottets betänkande
1993/94:FöU2 Enskilda utbildningsanordnare och vapenfria tjänstepliktiga

Jordbruksutskottets betänkanden
1993/94:JoU6 Villkoren för vegetabilieproduktionen efter budgetåret 1993/94
1993/94:JoU10 Godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Lettland på fiskets område

Näringsutskottets betänkande
1993/94:NU9 Statlig medverkan i civilt flygplansprojekt hos Saab-Scania AB, m.m.

6 § Anmälan om interpellation

Anmälades att följande interpellation framställdes

den 26 november

1993/94:67 av *Rolf L Nilson* (v) till miljöministern om fasta Öresundsförbindelser:

Vänsterpartiet anser att miljöhänsyn och framtidens kretsloppssamhälle kräver en helt ny transportstruktur. Det innebär minskad bilism och flygtrafik och kraftfulla satsningar på järnväg och miljövänlig sjöfart. Med våra utgångspunkter behövs varken fler motorvägar eller projekt som Öresundsbron.

En järnvägstunnel är troligen bättre än en bro ur samhällsekonomisk synvinkel. En tunnel är också ett delsteg mot ett miljöanpassat transportsystem som Naturvårdsverket, Vetenskapsakademien, Koncessionsnämnden för miljöskydd m.fl. efterlyser. Snabbtågens succé gör järnvägstransporter till framtidens alternativ. En tunnel för snabbtåg för Sverige närmare kontinenten.

Öresundsbrons skadliga effekter på Östersjön

Östersjön är ett ytterst känsligt ekosystem som i dag är svårt skadat av en rad mänskliga aktiviteter. I många avseenden är stora delar av Östersjöns ekosystem nära kollaps och hotas av irreversibel förstörelse.

En vägledande princip bör vara att inga ytterligare aktiviteter får tillåtas som kan tänkas förvärra Östersjöns situation. Vi skall tillämpa försiktighetsprincipen – Östersjöns akuta situation tillåter ingen ökad belastning.

En av de viktigaste naturliga förutsättningarna för Östersjöns överlevnad är förbindelsen med övriga hav via sunden kring de danska öarna.

I förhandlingarna i Vattendomstolen har det framkommit att saltvatteninflödet i Öresund är viktigare än vad man tidigare trott, beroende på att detta vatten har högre salt- och syrehalt.

Att då bygga en halvö, en ny ö, betongkassuner och ett antal bropelare m.m. som sammanlagt reducerar vattnets genomströmningsyta i ett av sunden med 5–20 % är inte försvarbart. Kompensationsmuddringar som skall eliminera detta problem är ytterligare ett hot mot Öresunds ekologiska balans.

Vattendomstolen ställer ett krav på maximalt 5 % sedimentspill vid muddringarna. Bl.a. detta krav gör Vattendomstolens utslag till ett nej, eftersom man vid likande företag som bäst nått ner till 7 %. Vanligt är att 10–15 % flyter bort.

Ökade luftföroreningar

Biltrafiken genererar ett antal luftföroreningar. Det allvarligaste i denna region är kväveoxiderna. Skåne tar emot 25 kg kväve per hektar och år – lokalt upp till 60 kg. Nedfallet måste ner till högst 10 kg om vi skall nå den nivå som naturen tål.

De senaste forskningsresultaten visar att forskarna har varit för optimistiska. Forskare från Lunds tekniska universitet, SLU och SGU konstaterar att omfattande marker i södra Sverige endast tål 2–10 kg kväve per hektar och år.

Biltrafiken på bron kommer att bli avsevärt större än beräknade 9 000–12 000 fordon per dygn. Byggs bron kommer den att användas i så hög utsträckning som möjligt. All praktisk erfarenhet visar också att trafiken ökar runt omkring i närområdet och i intilliggande regioner om nya vägar byggs, särskilt om det är nya motorvägar. En realistisk siffra är minst 30 000 fordon per dygn. Detta leder till kväveutsläpp långt utöver vad naturen tål.

Koncessionsnämnden för miljöskydd konstaterar i sitt yttrande den 26 februari 1993 att "omfattande infrastruktur med betydande livslängd – – ska ge förutsättningar för miljöförbättringar". Nämnden konstaterar att en bro för vägtrafik inte gör det och säger därför nej till bron.

Den internationella trafikutvecklingen

Redan före de europeiska omvälvningarna och snabbtågens succéfyllda utveckling var transportföretag, både SJ och vägdistributörer, ointresserade av en bro för vägtrafik. Utvecklingen i Europa påverkar transportsektorn på många sätt; Tyskland är inte intresserat av att satsa på nord-sydliga vägförbindelser, det är trafikkaos i Nordtyskland, transportmönstren ändras, nya färjeförbindelser öppnas etc.

Allt detta medför att en bro för vägtrafik tappar i betydelse. Besluten om bron vilar på föråldrade transportförutsättningar.

Broalternativets ekonomiska förutsättningar och konsekvenser

Den totala kostnaden för projektet är svårbedömbär. Det enda som med säkerhet kan konstateras är att priset är högre än vad svenska regeringar presenterat för Sveriges riksdag och folk. Danska officiella siffror handlar om uppemot 20 miljarder.

Fristående experters bedömningar varierar, men siffror på 20–30 miljarder kronor har nämnts. Centerpartiets egen analys slutar t.ex. på ca 30 miljarder. Den svenska summan på 10–12 miljarder i investeringskostnader framstår som tillrättalagd av broförespråkare.

De vägtrafikflöden som skall betala bron har uppskattats till 9 000–12 000 fordon per dygn. En normal vägbroförbindelse av denna dignitet, och i ett sådant tätbebyggt område, har en fordonstrafik på minst 30 000 fordon per dygn. Bron byggs med en kapacitet för 50 000...

Det innebär att de miljökonsekvensanalyser som hittills gjorts är felaktiga eftersom de grundats på en alldeles för liten trafikmängd.

I de ekonomiska beräkningarna har inte kostnaden för miljöskador tagits upp. Vad är värdet på störda marina miljöer i Öresund och Östersjön? Vad kostar ytterligare luftföroreningar? Frågorna är många – svaren få.

Det har aldrig prövats på allvar om en järnvägstunnel går att få företags-ekonomiskt och samhällsekonomiskt lönsam. I Öresundsdelegationens egen rapport (SOU 1989:4) framstår en tunnel som fullt möjlig att få lönsam.

Danska expertbedömningar visar också att det finns möjligheter att få tunnelalternativet ekonomiskt lönsamt. Föreningen Framtida Järnvägstrafik visar i ett utlåtande från september 1993 att en järnvägstunnel är ekonomiskt lönsam. Om miljökonsekvensernas ekonomiska effekter tas med framstår en tunnel som alltmer attraktiv.

Bl.a. dessa studier visar att det är motiverat med en fördjupad analys av en järnvägstunnels miljökonsekvenser och ekonomiska förutsättningar.

Snabbtågens sufcéfyllda utveckling på kontinenten och i Sverige visar att det i framtiden är effektiva, moderna järnvägssystem som kommer att lösa transportbehovet i Europa. Mer vägtrafik är inte möjlig av en rad ekonomiska och ekologiska orsaker. Tåg som färdas i 200–350 km/tim kan betraktas som ett helt nytt kommunikationsslag. Det måste vi ta hänsyn till när infrastruktur med lång livslängd planeras.

Slutsats

Remissvaren visar att en bro för vägtrafik inte är förenlig med internationella och nationella miljökrav. De ekonomiska beräkningarna för broprojektet är också osäkra.

Miljöhänsynen gör nu att broalternativet kan avfärdas.

Jag vill därför fråga miljöministern:

Är regeringen beredd att pröva andra former av fasta Öresundsförbindelser som är förenliga med miljökraven?

7 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställts

den 25 november

1993/94:202 av *Lars Moquist* (nyd) till miljöministern om vattenkvaliteten och djurhållningen på Öland:

I samband med att öländska lantbrukare inlämnat vattenprover för analys av nitrat- och nitrithalter har bl.a. tidningen Ölandsbladet tagit upp frågan om Ölandsvattnets tjänlighet och kopplat frågan till gällande regler för stallgödsel.

Öland har en djurtäthet som saknar motstycke i Sverige. De riktvärden som finns för hela landet och som skall vara uppfyllda den 1 januari 1995 synes alltför höga för Öland, som har ett matjordslager som är alldeles för tunt för att nedbringa nitrat- och nitrithalter till en godtagbar nivå.

Det bör vara ett vitalt intresse för Öland att kunna marknadsföra landskapet för dess rena miljö. Alla bör ha intresse av att kunna erbjuda turister och

bofast befolkning ett friskt dricksvatten. Om detta endast kan åstadkommas genom reducering av djurbeståndet på Öland så bör detta ske.

Enligt Arla skall mjölk inte mottagas, om gården har högre halt av nitrat och nitritkväve än 35 mg per liter vatten. Inom EG lär kraven vara än högre.

Har miljöministern för avsikt att närmare utreda och också föreslå åtgärder för en ytterligare begränsning – kanske halvering – av djurbeståndet på Öland för att därigenom bryta miljöförstöringen av närmiljön på Öland?

1993/94:203 av *Lars Moquist* (nyd) till miljöministern om vattenkvaliteten på Öland:

Pressen i sydost – inte minst tidningen Ölandsbladet – har slagit larm om vattenförhållandena på Öland. Vattnet har enligt vad som redovisats i pressen haft alldeles för höga värden av bl.a. nitrat och endotoxin. Man bör t.ex. inte ge spädbarn vatten med högre nitratkoncentration än 10 mg per liter. Dialysvatten som ges patienter på sjukhus lär inte få ha högre endotoxinhalt än 10 nanogram per liter.

I privata brunnar på sydöstra Öland har uppmätts nitrathalter på mer än 50 mg per liter vatten liksom endotoxinhalter på 4 000 nanogram per liter vatten.

Det uppges att ett bolag – Mjolkbedömningens Service AB – nära knutet till Arla inhämtat vattenprover från 234 mjolkproducenter. Dessa resultat har inte ansetts kunna offentliggöras utan den enskilde lantbrukarens tillstånd.

För att kunna vidta erforderliga åtgärder synes det nödvändigt att resultaten från provtagningarna offentliggörs.

Ämnar miljöministern vidtaga några åtgärder för att lägga fakta på bordet och därigenom möjliggöra åtgärder från samhällets sida för att åstadkomma tjänligt vatten för djur och människor?

1993/94:204 av *Lennart Rohdin* (fp) till utrikesministern om kompensation till Makedonien:

Republiken Makedonien var tillsammans med Slovenien den enda av republikerna i det forna Jugoslavien som uppfyllde Badinterkommissionens kriterier för internationellt erkännande. Till skillnad från Slovenien uppnådde Makedonien sin självständighet utan militära skärmytslingar. Dessutom har Makedonien en stor minoritet albaner, som utgör mellan en tredjedel och en fjärdedel av landets befolkning. Grekland tvingade länge EG förhålla ett internationellt erkännande, vilket fördröjt Makedoniens inträde i internationella organ för samarbete och stöd.

Inget enskilt land har drabbats så hårt av FN:s sanktioner mot Serbien-Montenegro som Makedonien. Makedonien har traditionellt en stor del av sin avsättning i Serbien. Makedoniens handelsvägar går över Serbien respektive Saloniki i Grekland, som periodvis blockerats av grekiska myndigheter. FN-stadgans artikel 50 medger stat som drabbas oförskyllt av FN-sanktioner att kompenseras. Så har ännu inte skett.

Min fråga till utrikesministern är:

Vad gör Sverige bilateralt och multilateralt för att republiken Makedonien skall kompenseras för effekterna av FN-sanktionerna mot Serbien-Montenegro?

Prot. 1993/94:31
26 november 1993

1993/95:205 av *Carl Fredrik Graf* (m) till statsrådet Bo Lundgren om momsen och EU:

Riksskatteverket har i dagarna lagt fram en rapport (1993:8) angående mervärdesbeskattningen i ett EG-perspektiv. Den innehåller en rad olika förslag om formerna för och organisationen av mervärdesbeskattningen inför ett svenskt inträde i EG.

Enligt rapporten skall en lång rad beslut fattas redan under första halvåret 1994 för att kunna fungera vid ett tänkt medlemskap den 1 januari 1995. Det finns därför anledning för regeringen att på ett tidigt stadium ange viljeinriktningen i de olika frågor som berörs, t.ex. den övergripande organisationen för uppbörden, liksom olika delfrågor. I den senare delen torde bl.a. förslaget att företag med export/import-verksamhet skall övergå från tvåmånadarsredovisning till enmånadsredovisning vara kontroversiellt.

På vilket sätt avser statsrådet att behandla frågan om momsen i ett EG-perspektiv?

1993/94:206 av *Lennart Hedquist* (m) till statsrådet Bo Lundgren om beskattningen av föräldrakooperativ barnomsorg:

Riksskatteverket har nyligen gjort en tolkning av skattebestämmelserna som innebär att föräldrakooperativ inom barnomsorgen anses bedriva näringsverksamhet och skall skatta för sitt eventuella överskott. Alla som är huvudman för en barnomsorgsanläggning vet att det är nödvändigt att ha en viss ekonomisk buffert. Det är därför orimligt att vid varje årsskifte redovisa ett "nollresultat". Ett överskott i ett föräldrakooperativ eller förening som bedriver barnomsorg är helt uppbyggt av kommunala bidrag och föräldraavgifter.

Vilket initiativ är statsrådet beredd att vidta för att denna typ av beskattning snarast skall upphöra?

1993/94:207 av *Chatrine Pålsson* (kds) till statsrådet Bo Könberg om barnhjärtkirurgin:

1988 presenterade Socialstyrelsen en utredning, PM 1988:32, där man förordade en koncentration av hela den svenska barnhjärtkirurgin till två kliniker. Rekommendationen hörsammades inte.

I Socialstyrelsens skrift Allmänna råd från Socialstyrelsen 1992:3 försökte Socialstyrelsen än en gång att få till stånd en ändring. I utredningen konstateras att "de bästa förutsättningarna för en förbättrad barnhjärtkirurgi finns i Lund och i Göteborg".

En utveckling vid endast två kliniker innebär att föräldrar tillförsäkras en kvalitativt säkrare vård för sina barn. Trots de starka rekommendationerna fortsätter dock sjukhus att remittera till kliniker som dokumenterat inte ger

bästa resultat. Beroende av var man bor i landet och vilket sjukhus som anses närmast ges hjärtsjuka barn därmed olika förutsättningar i vården.

Avser statsrådet vidta åtgärder så att rekommendationerna inom barnhjärtkirurgin följs?

1993/94:208 av *Catarina Rönnung* (s) till arbetsmarknadsministern om stöd-områdesplacering av Vetlanda kommun:

Vetlanda kommun är inne i en djup strukturell kris på grund av trähusbranschens snabba tillbakagång. Boro-Hus AB har den 24 november lämnat in sin konkursansökan till Eksjö tingsrätt. Ytterligare 94 personer kan komma att mista arbetet. Vetlanda kommun har tidigare ansökt om och fått avslag på att få ingå i stödområde.

Är arbetsmarknadsministern beredd att ompröva detta beslut i positiv riktning?

1993/94:209 av *Sten Svensson* (m) till statsrådet Bo Könberg om doping:

Riksdagen beslöt under vårsessionen ge regeringen till känna att en samlad översyn snarast bör komma till stånd beträffande bruket av anabola steroider.

På förslag av ett enhälligt socialutskott uttalade riksdagen att en analys bör göras "av dopingproblemets omfattning och karaktär samt följderna av missbruket på kort och lång sikt. Kopplingen mellan missbruket av dopingmedel och annat missbruk och våldsbrott bör också studeras närmare liksom behovet av ytterligare insatser mot missbruket."

Socialutskottet uttalade att översynen bör "komma till stånd under parlamentarisk medverkan".

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att komma till rätta med dopingproblemen?

den 26 november

1993/94:210 av *Håkan Holmberg* (fp) till statsrådet Beatrice Ask om lärare som gör sig skyldiga till politiskt betingade brott m.m.:

Enligt uppgifter från elevkåren vid Lärarhögskolan i Uppsala är en av studenterna aktiv medlem i en nynazistisk grupp vid namn Riksfronten, vars ledande personer kunnat bindas till olika typer av rasistiska våldsbrott.

Även om ingen i Sverige bör avstängas från ett yrke eller en utbildning på grund av sina åsikter, så undrar säkerligen många vilka kriterier i övrigt som skall gälla för att en person skall anses vara lämplig som lärare.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga:

Vilka möjligheter finns i dag för skolor, lärarhögskolor och lokala skolmyndigheter att ingripa mot lärare eller lärarstuderande som gör sig skyldiga till politiskt betingade brott eller i sin undervisning åsidosätter grundläggande demokratiska värderingar?

Landshypotekets framtida associationsform har varit föremål för en längre tids diskussion. För närvarande väntar riksdagen på regeringens initiativ. Osäkerheten om innehållet i regeringens förslag och om riksdagens slutliga ställningstagande utgör självfallet ett orosmoment för Landshypotekets verksamhet.

Som kristdemokrat menar jag att mångfalden av associationsformer är värdefull och ett uttryck för en valfrihet för olika aktörer på marknaden att verka i den företagsform som bäst överensstämmer med målsättningen för verksamheten. En massiv majoritet av Landshypotekets ägare är överens om att deras ändamål – att ge ägarna bästa möjliga lånevillkor – sker bäst i en ekonomisk förening.

Inom EG och andra delar av världen finns det många exempel på framgångsrika och välrenommerade kooperativa kreditinstitut. Landshypotek uppvisar en god lönsamhet, ett minimum av kreditförluster och en kapitaltäckningsgrad som för närvarande ligger på ca 10 %.

Min fråga till statsrådet är:

Är statsrådet beredd att snarast lämna förslag som tillmötesgår Landshypotekets önskemål?

1993/94:212 av *Hans Stenberg* (s) till arbetsmarknadsministern om servicen i glesbygden:

Vid en frågestund här i riksdagen den 16 november sade Börje Hörnlund att "avregleringsfrågorna är viktiga i ett regionalpolitiskt perspektiv". Av svaret framgår inte om arbetsmarknadsministern anser att avregleringar är positiva eller negativa ur regionalpolitisk synpunkt.

Jag vill därför fråga arbetsmarknadsministern om han anser att avregleringen av posten, flyget och elmarknaden får positiva effekter för servicen i glesbygden.

1993/94:213 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om ersättningen till hjortägare:

I ett frågesvar i riksdagen den 18 maj framhölls att Jordbruksverket hade för avsikt att inom kort slutreglera ärendet från det första fallet av tuberkulos hos hjort. Efter att det första ärendet slutreglerats avsågs att snabbt slutreglera övriga ärenden utifrån de ersättningsprinciper som då arbetats fram inom verket.

Nu har över ett halvt år förflutit sedan detta svar avgavs i riksdagen, och ännu har varken det första eller det andra fallet slutreglerats.

Detta är djupt otillfredställande, och många inom hjortnäringen känner sig i dag åsidosatta och oroliga inför framtiden.

När kan de ovan anförda ersättningarna med anledning av arbetet med utrotning av tbc hos hjortdjur slutregleras?

1993/94:214 av *Lennart Fridén* (m) till utbildningsministern om ökad forskning:

För att förstärka konjunkturvändningen och för att på alla sätt gynna en utveckling av såväl forskningen som näringslivet i Sverige får inga "stenar ligga ovända". Det finns många sätt att låta forskningen och den spetsteknologiska industrin samverka, till bådas fromma.

Ett förslag som har skymtat i diskussionerna är att låta inrätta befattningar som "adjungerade professorer". Därmed avses att låta framstående forskare, betalda av sitt företag, även periodvis på heltid arbeta med forskning vid en högskola, sedan de erhållit kompetensförklaring för en sådan befattning efter fakultetsutvärdering. Genom ett sådant förfarande skulle högskolan till ett minimum av – eller helt utan – kostnader kunna få ett väsentligt kapacitetstillskott. Samtidigt skulle närheten till pågående forskning snabbt kunna leda till positiva förbättringar för industrin.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att medverka till för att pröva ett system med adjungerade professorer?

1993/94:215 av *Lennart Rohdin* (fp) till statsrådet Alf Svensson om bistånd till Makedonien:

Republiken Makedonien var tillsammans med Slovenien den enda av republikerna i det forna Jugoslavien som uppfyllde Badinterkommissionens kriterier för internationellt erkännande. Till skillnad från Slovenien uppnådde Makedonien sin självständighet utan militära skärmytslingar. Dessutom har Makedonien en stor minoritet albaner som utgör mellan en tredjedel och en fjärdedel av landets befolkning. Grekland tvingade länge EG förhålla ett internationellt erkännande, vilket fördröjt Makedoniens inträde i internationella organ för samarbete och stöd.

Inget enskilt land har drabbats så hårt av FN:s sanktioner mot Serbien-Montenegro som Makedonien. Makedonien var efter Kosovo den fattigaste delen av det forna Jugoslavien. Makedonien har ärvt för landet stora internationella skulder. Makedonien har traditionellt en stor del av sin avsättning i Serbien. Makedoniens handelsvägar går över Serbien respektive Saloniki i Grekland och har periodvis blockerats av grekiska myndigheter. FN-stadgans artikel 50 medger stat som drabbas oförskyllt av FN-sanktioner att kompenseras. Så har ännu inte skett.

Kan Sverige ge bistånd till republiken Makedonien för att medverka till att landet kan fortsätta vara ett element av stabilitet på Balkan?

1993/94:216 av *Lennart Rohdin* (fp) till statsrådet Alf Svensson om zigenarna – 90-talets stora flyktingfråga:

I det forna Öst- och Centraleuropa finns i storleksordningen 10 miljoner zigenare eller roma. Det är en folkgrupp som inte är erkänd någonstans, ett folk utan hemvist på samma sätt som judarna före Israels tillkomst, som palestinierna hittills varit och som kurderna fortsätter att vara. Det är en folkgrupp som inget majoritetssamhälle visat någon vilja att öppna sig för. Un-

der andra världskriget var zigenarna en av de folkgrupper som utsattes för systematiskt folkmord. Pogromer mot zigenare är vardag även i Europa efter murens fall. Bakom siffrorna på asylsökande i Västeuropa, även Sverige, från flertalet nya demokratier i det forna kommunistväldet döljer sig otaliga zigenare – även från krigets Jugoslavien. Zigenarna kan mycket väl komma att bli 90-talets största flyktingfråga i Europa – trots det vi har bevittnat i det sönderfallande forna Jugoslavien.

Min fråga till statsrådet är:

Vad gör Sverige för att medverka till att förhindra att zigenarna blir 90-talets stora flyktingkatastrof i Europa?

1993/94:217 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om hjorthägn:

I många fall har hjorthägn inrättats på omställd mark. I flera fall har djur i hjorthägn drabbats av tbc. När djuren sedan avlivats kan problem uppstå i bedömningen huruvida omställningen kommer att godkännas eller ej. I vissa fall har dessutom delade meningar mellan eller inom myndigheter uppstått om vilka djurslag som skulle godkännas i hägn på omställd mark.

Problemen har redan kommit i öppen dag i och med de inträffade fallen av tbc, och åtgärderna har fått till följd att även andra djurslag slagits ut.

Vilka åtgärder är jordbruksministern beredd att vidta för att lösa dessa problem?

1993/94:218 av *Lars Björkman* (m) till arbetsmarknadsministern om stödet till kommuner som tidigare lägger underhållsarbeten:

Inom ramen för arbetsmarknadsåtgärder kan kommuner erhålla ersättning för att tidigare lägga planerade underhållsåtgärder.

Avsikten med detta bidrag är att stimulera kommunen att som ägare av anläggningar med statsbidrag tidigare lägga planerat underhållsarbete.

Uppgifter förekommer om att enskilda kommuner vid entreprenadupphandling av byggobjekt bryter ur en delentreprenad för att låta utföra denna med stöd av arbetsmarknadsersättning. Anbudsgivare/arbetsgivare har då tvingats permittera anställd personal som sedan fått utföra arbetet som bi-dragsberättigat objekt.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd vidta för att sådant missbruk förhindras?

1993/94:219 av *Karin Starrin* (c) till näringsministern om nyföretagarlånen:

Riksdagen fattade beslut angående nyföretagarlånen i december 1992. Klara tillägg utifrån förslaget i propositionen godkändes. I riksdagsbeslutet sägs det tydligt att det finns behov av en viss flexibilitet i tillämpningen så att lägre belopp än 100 000 kr skall kunna beviljas. Detta är viktigt med tanke på att nyföretagarlånet förutsätts svara för endast 30 % av finansieringen, vilket innebär att 100 000 kr svarar mot en investering på ca 330 000 kr. Utskottet motiverar tillägget bl.a. med att omvandlingen av den offentliga sektorn måste underlättas.

Efter vad jag erfarit visar det sig synnerligen svårt att få denna möjlighet till lägre belopp att efterlevas i den praktiska hanteringen.

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att riksdagens beslut skall efterlevas?

1993/94:220 av *Tage Pålsson* (c) till statsrådet Bo Lundgren om färgmärkningen av diesellojja:

Den grönmärkta diesellojjan med skattefrihet som tillkommit efter den nya lagens ikraftträdande den 1 oktober har tyvärr visat sig medföra besvärande hälsoeffekter för de maskinförare, skogsarbetare m.fl. som använder oljan till drivmedel i sina fordon. En utredning är på gång – eller i vart fall arbetet med direktiv om en översyn av de miljömässiga effekterna av färginblandningen.

Nu har de drabbade valt att antingen fortsätta med den obeskattade, hälso- och miljöriskabla oljan eller att med betydande merkostnader övergå till den ofärgade oljan.

Rimligen borde dessa merkostnader kunna kompenseras av staten i avskattningen på utredning och nya beslut om märksystem för den obeskattade oljan, t.ex. genom samma princip som gäller för den grupp förbrukare som behandlas i den härordagen antagna prop. 1993/94:79. Detta skulle betyda att man antingen får göra avdrag i deklarationen för skattedelen av drivmedelsoljan eller att man får tillämpa modellen med försäkran på heder och samvete vid inköpstillfället.

Är skatteministern beredd att vidta snara åtgärder av exempelvis detta enkla slag för att kompensera de problem som uppstått för de drabbade maskinanvändarna m.fl.?

1993/94:221 av *Ingegerd Sahlström* (s) till statsrådet Beatrice Ask om skolbiblioteken:

Skolbiblioteken har varit en viktig del av skolans verksamhet. I skolbiblioteket har många barn och ungdomar genom åren sökt kunskap, bedrivit självständiga studier, arbetat i grupp m.m. Välutrustade och välskötta skolbibliotek är en tillgång om man vill ge alla barn möjlighet till allsidig information. Skolbiblioteken har en viktig kulturell och demokratisk uppgift. Nu rapporteras det från olika håll i landet att skolbibliotekens roll försvagas. Utlåningen sjunker och skolbiblioteken har blivit "stängda rum".

Vilka åtgärder avser skolministern att vidta för att höja skolbibliotekens status i framtidens skola?

8 § Kammaren åtskildes kl. 11.05.

Prot. 1993/94:31
26 november 1993

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 21 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Fredagen den 26 november

1 § Svar på interpellation 1993/94:45 om genetisk krigföring	1
Försvarsminister Anders Björck (m)	
Margareta Viklund (kds)	
2 § Svar på interpellation 1993/94:36 om bistånd till familjeplanering i tredje världen	6
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
Kristina Svensson (s)	
Margareta Viklund (kds)	
Ajournering	14
Återupptagna förhandlingar	14
3 § Svar på interpellation 1993/94:30 om privatisering av offentlig verksamhet	14
Statsminister Carl Bildt (m)	
Widar Andersson (s)	
Johan Lönnroth (v)	
4 § Svar på interpellation 1993/94:49 om privatisering av telenät . .	26
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Ulrica Messing (s)	
5 § Bordläggning	32
6 § Anmälan om interpellation 1993/94:67 av Rolf L Nilson (v) om fasta Öresundsförbindelser	33
7 § Anmälan om frågor 1993/94:202 av Lars Moquist (nyd) om vattenkvaliteten och djurhållningen på Öland	35
1993/94:203 av Lars Moquist (nyd) om vattenkvaliteten på Öland	36
1993/94:204 av Lennart Rohdin (fp) om kompensation till Ma- kedonien	36
1993/94:205 av Carl Fredrik Graf (m) om moms och EU . .	37
1993/94:206 av Lennart Hedquist (m) om beskattningen av för- äldrakooperativ barnomsorg	37
1993/94:207 av Chatrine Pålsson (kds) om barnhjärtkirurgi .	37
1993/94:208 av Catarina Rönnung (s) om stödområdesplace- ring av Vetlanda kommun	38
1993/94:209 av Sten Svensson (m) om doping	38
1993/94:210 av Håkan Holmberg (fp) om lärare som gör sig skyldiga till politiskt betingade brott m.m.	38
1993/94:211 av Roland Lében (kds) om Landshypotek	39
1993/94:212 av Hans Stenberg (s) om servicen i glesbygden .	39
1993/94:213 av Ingvar Eriksson (m) om ersättningen till hjortä- gare	39

1993/94:214 av Lennart Fridén (m) om ökad forskning	40	Prot. 1993/94:31
1993/94:215 av Lennart Rohdin (fp) om bistånd till Makedo- nien	40	<u>26 november 1993</u>
1993/94:216 av Lennart Rohdin (fp) om zigenarna – 90-talets stora flyktingfråga	40	
1993/94:217 av Ingvar Eriksson (m) om hjorthägn	41	
1993/94:218 av Lars Björkman (m) om stödet till kommuner som tidigarelägger underhållsarbeten	41	
1993/94:219 av Karin Starrin (c) om nyföretagarlånen	41	
1993/94:220 av Tage Pålsson (c) om färgmärkningen av diesel- olja	42	
1993/94:221 av Ingegerd Sahlström (s) om skolbiblioteken . .	42	

